

ANKSTYVOJI L. GIROS POEZIJA

VYT. SVETULAITIS

Gausus ir įvairus L. Giros kūrybinis palikimas. Žymiausia vieta jame neabejotinai atitenka jo tarybinei poezijai. Tačiau nemaža reikšmingų kūrinių poetas sukūrė ir ikitarybinės santvarkos metais. Ypač išskirtina jo ankstyvoji poezija, kuri trumpai ir aptariama šiame straipsnyje.

* * *

Pirmasis — ankstyvasis L. Giros poezijos laikotarpis mūsų spaudoje datuojamas labai įvairiai. Kaip tik todėl pirmiausia ir tenka išsiaiškinti, kurių metų poeto kūryba bus priskiriama ankstyvajai poezijai, pirmajam laikotarpiui.

Kūrybinį darbą L. Gira pradėjo dar besimokydamas Vilniaus kunigų seminarijoje¹. Pirmieji žinomi poetiniai jo kūriniai yra išlikę iš 1903 m.² Ši data, žyminti pirmųjų L. Giros eilėraščių parašymo, o taip pat jų paskelbimo spaudoje laiką, ir laikytina poeto kūrybinio darbo pradžia³.

Straipsniuose, paskelbtuose iki mūsų dienų, įvairiai datuojama L. Giros pirmojo kūrybos laikotarpio pabaiga. Viena iš tokių datų yra 1914 metai⁴. Pavyzdžiui, J. Būtėnas ikitarybinę L. Giros poeziją skirsto į tokius du laikotarpius: ankstyvąjį (iki 1914 m.) ir pokario (iki 1940 m.)⁵.

Šitaip skirstant L. Giros ikitarybinę poeziją, iškyla būtinas reikalas turėti dar trečiąjį laikotarpį, kuris apimtų poeto kūrinius, parašytus pirmojo pasaulinio karo metais. Tačiau tokio trečiojo laikotarpio išskyrimas vargu ar galėtų būti pateisinamas, nes 1914 metai, kaip visiems gerai žinoma, jokio „perversmo“ nepadarė poeto kūryboje. Čia būtų galima ne-

¹ Patys pirmieji žinomi L. Giros kūriniai — trumpi apsakymai „Panaktinis“ ir „Šūvis“, kurių pirmasis buvo išspausdintas „Naujienose“ (1902, Nr. 6), o antrasis — „Lietuvoje“ (1902, Nr. 37).

² Archyve išlikę pirmieji poeto eilėraščiai: „Neverk, motuše“, „Dūma“, „Pardavėjas brėžiukų“, „Užmigo“, „Dažnai taip esti“, „Pirmai ir dabar“, „Meilė gimtinės“. — Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko v. universiteto bibliotekos rankraštynas (toliau — VVU BR) F 483.

³ Savo knygoje „Apie literatūrą“ (1956) J. Šimkus teigia, kad L. Giros „poetinės kūrybos pradžia siejama su eilėraščiu „Pardavėjas brėžiukų“, išspausdintu 1903 metais (p. 202). Tačiau šis teiginys prieštaraus faktams ir todėl reikalingas patikslinimo.

Eilėraštis „Pardavėjas brėžiukų“ buvo išspausdintas ne 1903, o 1905 metais („Lietuvių laikraštis“, 1905, Nr. 13). Jau anksčiau už jį buvo paskelbti „Zemaičiai“ ir „Paslaptis nakties“ („Lietuvių laikraštis“, 1905, Nr. 10), „Tarp skausmo ir garbės“ („Lietuvių laikraštis“, 1904, Nr. 2). O pirmasis spaudoje paskelbtas L. Giros poetinis kūrinys buvo religinio turinio eilėraštis „Ant myrio šv. tėvo Leono XIII“ („Tėvynės sargas“, 1903, Nr. 11—12, p. 37—38).

⁴ J. Šimkus, Apie literatūrą, Vilnius, 1956, p. 205.

⁵ J. Būtėnas, Liudo Giros gyvenimas ir poezija. — „Pergalė“, 1946, Nr. 4, p. 49.

bent nurodyti tai, kad po 1914 m. L. Gira kurį laiką (1915—1916) dėl vienokių ar kitokių priežasčių mažą tepasireiškė poezijoje: „poetinis ūpas“ pradėjo grįžti tik 1917 m. pradžioje⁶. Tačiau tokie dalykai, kaip kūrybinis produktyvumas arba neproduktyvumas, paprastai nėra laikomi kriterijais rašytojų kūrybos periodizacijoje. Todėl ir 1914 metai negalėtų būti kokia nors skiriamąja riba L. Giros poezijos raidoje. Reikia pasakyti, kad ir patys 1914 m. datos autoriai nesilaiko minėtos ribos savo praktiniame darbe. Pavyzdžiui, J. Simkus, aptardamas 1903—1914 m. poeto kūrybą, pirmojo laikotarpio ribose nagrinėja ir eilėraščių „Vilnius“, kuris, kaip žinoma, parašytas jau 1916 metais⁷.

Kai kuriuose straipsniuose L. Giros kūrybos pirmojo laikotarpio pabaiga datuojama 1918 metais⁸. Šios datos autoriai, atrodo, remiasi tuo, kad poetas, leisdamas savo raštus 1928 metais, pirmajame tome patalpino eilėraščius, parašytus iki 1918 metų⁹. Tačiau tas faktas, mano nuomone, dar nėra pakankamas motyvas, kuriuo galėtų būti grindžiama rašytojo kūrybos periodizacija. O pats L. Gira, reikia pasakyti, savo ikitarybinę poeziją paskirstė gana mechanškai, atsižvelgdamas tik į tai, kad 1918 metai žymėjo dešimtmetį nuo pirmojo eilėraščių rinkinio pasirodymo¹⁰.

1956 metais išleistoje „Tarybinės lietuvių literatūros istorijos apybraižoje“ pateikiama 1917 m. data, skirta pažymėti dviejų pagrindinių laikotarpių ribai ikitarybinėje L. Giros poezijoje¹¹.

1917 metais pasirodė pirmieji poeto eilėraščiai, apdainuojantieji gimtančią „nepriklausomybę“. Su šios rūšies kūrinių atsiradimu 1917 m. datos autoriai, atrodo, kaip tik ir sieja naujo laikotarpio pradžią L. Giros poezijoje.

Idėjinis-tematinis kriterijus, be abejo, taikytinas rašytojo kūrybos periodizacijai. Tačiau yra bendras reikalavimas, kad vienokio ar kitokio pobūdžio kūriniai, kuriais grindžiama periodizacija, būtų vyraujantieji rašytojo kūryboje tuo ar kitu laikotarpiu. Deja, šito kaip tik ir negalima pasakyti apie 1917 metais parašytus poeto kūrinius „nepriklausomybės“ tematika. Tokie eilėraščiai, kaip „Nepriklausomybės radynoms“, — tai tik pavieniai kūriniai, kurie toli gražu dar neapsprendžia visos 1917 m. L. Giros poezijos pobūdžio, ir todėl negali būti pakankamu motyvu naujam laikotarpiui išskirti poeto kūryboje.

Dirbdamas įvairiose karinėse bei administracinėse įstaigose, L. Gira plačiau kaip poetas nepasireiškė ir 1918—1920 m. laikotarpiu. Bet svarbiausia tai, kad ir negausioje kalbamųjų metų poeto kūryboje pagrindinė vieta atiteko ne „patriotiniams“ eilėraščiams, o individualinei lyrikai. Nacionalistiniais motyvais parašytas tik vienas kitas kūrinys („1918 metais“ ir kt.), kurie, be to, ne visi buvo ir spaudoje paskelbti, ir apie kuriuos, mano nuomone, galima kalbėti tik kaip apie naujų temų bei idėjų užuomazgas L. Giros poezijoje.

Reikia pasakyti, kad tokį palyginti silpną „nepriklausomybės“ motyvų vystymąsi poeto kūryboje kalbamuoju laikotarpiu sąlygojo ir kai kurios objektyvios priežastys. Pirmiausia čia norėtusi priminti tą faktą,

⁶ L. Gira, Vilniaus gyvenimas po vokiečiais 1917 m.— „Mūsų senovė“, 1922, kn. 3. p. 417.

⁷ J. Simkus, Apie literatūrą, Vilnius, 1956, p. 208.

⁸ Br. Ragutis, Liudas Gira.— „Tarybinis mokytojas“, 1956 m. birželio 28 d.

⁹ Liudas Gira, Raštai, t. I, Lyrika, Kaunas, 1928.

¹⁰ „Poezijos knyga „Dul-dul-dūdėlė“, — kaip nurodo jos autorius, — buvo išspausdinta Vilniuje 1908 m. rudenį ar žiemos pradžioje, tik senų lietuviškųjų leidėjų papročiu — data spausdinimo buvo padėta knygos antraštiniame puslapyje 1909, kad knyga ilgiau atrodytų nauja, tik išėjus iš spaudos“. Lietuvių kalbos ir literatūros instituto bibliotekos rankraštynas (toliau bus žymima: LKLI BR) LG — 182, p. 4.

¹¹ Tarybinės lietuvių literatūros istorijos apybraiža, Vilnius, 1956, p. 103.

kad lietuviškųjų nacionalistų tveriamą „nepriklausomybę“ faktiškai dar neegzistavo. Buržuazinė Lietuvos valstybė, kaip žinoma, buvo apiforminta tik 1920 metais. Šis faktas minėtinas dar ir todėl, kad jis padeda geriau suprasti, kodėl, būtent, tik vėlesniu laikotarpiu buvo plačiai išvystyti „nepriklausomybės“ motyvai L. Giros poezijoje. Žinoma, bendrą poeto kūrybinės veiklos suaktyvėjimą, sekusį po 1920 m., apsprendė ir kai kurios kitos aplinkybės. Pirmiausia susidarė poetui palankesnės darbo sąlygos. Perėjęs dirbti į Kauno Valstybinį teatrą, jis galėjo žymiai daugiau atsidėti grožinei kūrybai. Produktiviai reikšdamasis kaip poetas, L. Gira pirmuoju buržuazijos valdymo dešimtmečiu išleido du visuomeninės lyrikos rinkinius („Amžių žingsniai“ ir „Žygio godos“), kurių tematikoje vyraujanti vieta atiteko „nepriklausomo“ gyvenimo motyvams. Ryškūs pakitimai kalbamuoju laikotarpiu pastebimi ir individualinėje L. Giros lyrikoje. Rinkinio „Silko gijos“ (1929) eilėraščiuose aiškiai juntamas poeto pasidavimas estetizmui, simbolistinei „egzotikai“, pesimistinėms nuotaikoms.

Turint prieš akis poeto kūrybinės raidos faktus, beliktų tik pritarti prof. V. Mykoliaičiui-Putinui, kuris pirmąjį L. Giros poezijos laikotarpį siūlė užbaigti „Ziežirbų“ rinkiniu, talpinančiu savyje 1912–1920 m. eilėraščius¹². Tuo būdu 1920 metai ir būtų ta data, kuri žymėtų dviejų pagrindinių laikotarpių ribą ikitarybinėje L. Giros poezijoje. Reikia pasakyti, kad tokia poeto kūrybos periodizacija pateikiama ir kai kuriuose paskutiniųjų metų literatūros mokslo darbuose¹³. Minėtos periodizacijos bus laikomasi ir šiame straipsnyje, pirmąjį — ankstyvąjį L. Giros poezijos laikotarpį datuojant 1903–1920 metais¹⁴.

* * *

Pirmuosius kūrybinius bandymus paskelbęs XX a. pradžioje, L. Gira kaip poetas brendo revoliucinio judėjimo kilimo ir po to sekusios žiaurios carinės reakcijos metais.

Svarbus kalbamojo laikotarpio bruožas — tai išsivysčiusi aštri socialinė-politinė kova, kurios sąlygomis gilėjo klasinis visuomenės susiskaldymas, o ryšium su tuo didėjo ir rašytojų idėjinė diferenciacija.

Šalia tokių idėinių literatūros srovių, kaip demokratinė ir buržuazinė, susiformavusių dar XIX a. pabaigoje, šiuo metu išsiskyrė ir nauja, proletarinė lietuvių literatūros srovė ryšium su darbininkų klasės kovos pakilimu.

XX a. pradžioje toliau diferencijavosi ir lietuvių literatūrinės kryptys. Pažangioje, demokratinėje literatūroje ypač suklestėjo kritinis realizmas. Atskirų proletarinųjų rašytojų (J. Janonio, V. Kapsuko) kūryboje pasireiškė socialistinio realizmo pradai.

Toliau vystėsi ir romantizmas, kuris šiuo metu buvo artimesnis buržuazinės ideologijos rašytojams. Stolyfino reakcijos metais buržuazinėje lietuvių literatūroje jau reiškėsi estetizmo bei dekadentizmo tendencijos.

Pasireiškusios įvairios idėinės ir estetiškos kryptys bei srovės, kurios žymėjo bendro literatūrinio proceso diferenciaciją, neretai susikirsdavo vieno ir to paties rašytojo kūryboje, įnešdamos prieštaravimus ir nenuoseklumus.

¹² V. Mykoliaitis, Liudo Giros kūryba.— „Židinys“, 1939, Nr. 12, p. 683.

¹³ Lietuvių literatūros istorija, t. III-1, Vilnius, 1961, p. 379.

¹⁴ Ankstyvosios L. Giros poezijos rinkiniai: „Dul-dul-dūdelė“ (1909), „Milžinkapių daina“ (1910), „Žalioji pievelė“ (1911), „Tėvynės keliais“ (1912), „Laukų dainos“ (1912), „Ziežirbos“ (1921).

Ankstyvoji L. Giros poezija taip pat pasižymi idėjiniais ir meniniais prieštaravimais bei nenuoseklumais, kurių pasireiškimas buvo sąlygojamas tam tikrų veiksnių.

L. Gira, kaip žinome iš jo biografijos, gimė neturtingoje šeimoje. Poeto „motina buvo baltinių siuvėja, o tėvas — smulkus tarnautojas“*. Varginga buvo ir dzūkiško kaimo aplinka, kurioje prabėgo L. Giros vaikystė. Ir jau tada būsimojo poeto sieloje įsižiebė meilė ir užuojauta vargo žmogui.

Nelengvos buvo ir paties L. Giros materialinio gyvenimo sąlygos. Vienoje savo autobiografijoje poetas rašė: „Dirbti dirbau visada daug, bet naudos sau iš to turėjau maža. Per tą veik ligi 1917 metų visas mano gyvenimas buvo vien atšiauri kova dėl būvio“**.

Būdamas artimas liaudžiai savo kilme, asmeniniu gyvenimu, geriausiose eilėraščiuose poetas atspindėjo liaudies nuotaikas, jos viltis ir troškimus. Demokratinį pradų vystymuisi L. Giros kūryboje neabejotinos įtakos turėjo pažangioji slavų tautų literatūra. Poetas labai gyvai domėjosi A. Puškino, A. Mickevičiaus ir kitų rašytojų kūryba. Ypač mylimas L. Giros autorius buvo ukrainiečių dainius Tarasas Ševčenka***. Jo kūrybą poetas ne tik populiariojo straipsniais ir vertimais, bet ir pats iš jos daug mokėsi. Įžymaus ukrainiečių kobzariaus godos, kaip ir kita pažangi literatūra, teigiamai veikė L. Giros kūrybą, stiprino joje demokratines tendencijas.

Tačiau ankstyvoji L. Giros poezija nebuvo laisva ir nuo svetimų liaudžiai nuotaikų bei idėjų, atsiradusių buržuazinės ideologijos poveikyje. Lietuviškųjų nacionalistų skleidžiamos idėjos buvo stipriai paveikusios jaunąjį poetą, kuris dar vaikystėje žavėjosi „tautiškojo romantizmo“ šūkiais****. Vėliau, besimokydamas kunigų seminarijoje (1901—1905), L. Gira aktyviai dalyvavo nacionalistinėje „litvomanų“ draugystės veikloje****. Net keletą metų (1905—1915) su pertraukomis poetas dirbo įvairių buržuazinės spaudos organų („Vilniaus žinios“, „Lietuvos ūkininkas“, „Viltis“) redakcijose*****. Savaime suprantama, kad laikraščių ideologija, o taip pat aplinka, kurioje teko dirbti L. Girai, neliko abejinga poetui. Nacionalistinės nuotaikos tam tikroje L. Giros kūrybos dalyje ir buvo poeto duoklė buržuazinei ideologijai.

Tačiau, kaip minėta, ankstyvojoje L. Giros poezijoje reiškėsi ir pažangios, demokratinės tendencijos. Pastarųjų susikirtimas su svetimomis liaudžiai („tautinės vienybės“ ir kt.) idėjomis ir žymėjo prieštaravimus poeto kūryboje.

L. Girai buvo būdingi nuolatiniai svyravimai tarp liaudies ir buržuazijos. Toks poeto nepastovumas ir blaškymasis, kaip pastebi K. Doveika, iš dalies gali būti paaiškinamas jo charakterio ypatybėmis. Būdamas impulsyvaus temperamento, Gira greitai susižavėdavo kuo nors nauja ir ryžtingai pasukdavo to naujo kryptimi, tačiau dažnai taip pat veikiai

* Lietuvių kalbos ir literatūros instituto bibliotekos rankraštnas, LG — 1840.

** Vainikai, Kaunas, 1921, p. 8.

*** 1912 metais buvo išleistas „Taraso Ševčenkos eilių vainikėlis“, kurį sudarė 22 L. Giros atlikti ukrainiečių poeto kūrinių vertimai.

**** L. Gira, V. Krėvės dzūkiškumo genezis.— „Pradai ir žygiai“, 1926, Nr. 7, p. 182.

***** Ten pat.

***** Lietuvos albumas, Kaunas, 1921, p. 317—318.

atšaldavo ar mesdavosi į priešingą pusę. Jis buvo jausmo, nuotaikos žmogus, todėl, nepakankamai orientuodamasis visuomeninio gyvenimo bei literatūros reiškiniuose, dažnai blaškėsi *. Čia pateiktą K. Doveikos teiginį savo laiku patvirtino ir pats L. Gira, anksčiau cituotoje autobiografijoje **. Iš jos sužinome ir tai, kad poetas kartais blaškėsi ne tik dėl tam tikrų savo charakterio ypatybių, bet ir sunkių materialinių gyvenimo sąlygų verčiamas.

Tačiau svarbiausia L. Giros idėjinio nepastovumo priežastimi, mano nuomone, buvo jo smulkiaburžuazinė pasaulėžiūra. Nepasižymėdama nuoseklumu, pastaroji apsprendė ir poeto nuolatinį blaškymąsi, svyravimą tarp liaudies ir buržuazijos.

Ir reikšmingiausi kaip tik tie L. Giros veiklos ir kūrybos puslapiai, kur poetas įstengė išeiti už buržuazinės ideologijos ribų. Pažangių, demokratinių įtakų poveikyje sukurti L. Giros eilėraščiai ir sudarė pačią vertingiausią ankstyvosios poeto kūrybos dalį.

I

Vystydamosi XX a. pradžioje, L. Giros ankstyvoji poezija, be abejo, labiausiai buvo veikiamą savojo laikotarpio visuomeninio ir literatūrinio gyvenimo sąlygų. Poetai, kaip nurodo ir pats L. Gira, pradėjo „ieškoti ir rasti kitokių temų, negu jų buvo spaudos draudimo gadynės poezijoje ir iš viso literatūroje“ ***. Tačiau kartu poetas pastebi ir tą faktą, kad ankstyvesnės poezijos temos taip pat dar toli gražu nenumetamos, o praplečiamos ir toliau vystomos ****.

Nemažoje savo kūrybos dalyje L. Gira taip pat dar tęsė XIX a. lietuvių poezijos tradicijas, kurios ypač ryškios visuomeninėje poeto lyrikoje. Tačiau, priklausomai nuo pakitusių gyvenimo sąlygų, o taip pat nuo poeto talento ypatybių, pastaroji jau pasižymėjo ir visa eile naujų, savitų bruožų. Čia pirmiausia, gal būt, pažymėtinas L. Girai būdingas giliai lyriškas, intymus visuomeninių temų traktavimas, kuris ir skyrė jo kūrybą nuo ankstyvesnės poezijos.

Bet akivaizdžiausiai L. Giros poetinės kūrybos naujumas, jos savitumas pasireiškė ypač plačiu individualinės tematikos išvystymu. XIX a. lietuvių poetų kūryboje persvarą turėjo patriotiniai, socialiniai ir gamtiniai motyvai. Pastaruosius, žinoma, vystė ir L. Gira. Tačiau vyraujanti vieta poeto kūryboje atiteko kaip tik individualinei lyrikai, pasižymėjusiai dideliu intymumu, emocingumu ir dainingumu.

Čia paminėtos kūrybinio vystymosi tendencijos sąlygojo daugelį L. Giros ankstyvosios poezijos bruožų. Kai kuriuos iš jų ir bus bandoma aptarti šiame straipsnyje.

* * *

Svarbi vieta ankstyvojoje L. Giros poezijoje atiteko visuomeninės tematikos kūriniams, kurie turėjo dar daug bendrų bruožų su XIX a. pabaigos lietuvių poezija. Pratešdamas Maironio ir kitų poetų tradicijas, L. Gira savo kūryboje daug vietos skyrė gimtojo krašto, jo dabarties ir praeities apdainavimui, tėvynės meilės žadinimui.

* Lietuvių literatūros istorija, III-1, Vilnius, 1961, p. 378.

** L. Girą, kaip jausmo, nuotaikos žmogų, pasižymėjusį nepastovumu, charakterizavo ir vienas jo amžininkas — buržuazinis kritikas V. Bičiūnas savo straipsnyje „Mūsų vardas — praeitis“ (žr. „Skaitymai“, 1922, kn. 13, p. 125).

*** L. Gira, Lietuvių literatūros ir kultūros klausimai.— LKLI BR LG — 620.

**** Ten pat.

Net keletą savo kūrinį poetas paskyrė įvairioms Lietuvos vietoms apdainuoti. Tai tokie L. Giros eilėraščiai, kaip „Mano kraštas“, „Vilnius“, „Nėris per Vilnių“, „Zemaičiai“, „Kur širdį traukia“ ir kt. Juose poetas sukūrė nemažą ryškių gimtojo krašto vaizdų, persunktų patriotinėmis lyrinio herojaus nuotaikomis. Čia atsispindėjo gili autoriaus meilė Lietuvos gamtai ir jos žmonėms, gimtajai kalbai ir liaudies kūrybai.

Tačiau gimtąjį kraštą L. Gira mylėjo ne tik už laukų grožį ir skambias dainas, bet ir už garsią jo praeitį. Jaunąjį poetą ypač žavėjo didvyriški protėvių žygiai, kurių nemari garbė jam, kaip jis pats sakė, buvo „poezijos neišsemiamoji versmė“*. Neatsitiktinai todėl ir L. Giros kūryboje ryški vieta atiteko praeities kovų motyvams**. Jiems buvo paskirta „Senovės daina“ (vėlesnis pavadinimas: „Du sūnelių“), eilėraštis „1410—1910“, skirtas Žalgirio mūšio penkių šimtų metų sukakčiai pažymėti¹⁵.

Praeities kovų motyvais parašyta ir L. Giros „Milžinkapių daina“ (1910), kurioje dar ypač gyvos romantizmo tendencijos: herojinė tematika, garbingos senovės idealizavimas, patetiškas, egzaltuotas tonas.

Savo poetine forma L. Giros poema primena savotišką giesmę, kurios pradžioje autorius, kaip koks liaudies dainius, kreipiasi į mielus broliukus ir jaunas sesuteles. Primindamas jiems tėviškės skaudų likimą, poetas ragina mokytis iš bočių, kaip „reikia laisvę branginti“, „aušrelę parsikviesti“.

Tolesnėje poemos dalyje L. Gira ir nukelia skaitytoją į žilą senovę, apdainuoja didvyriškas lietuvių kovas su kryžiuočiais. Siužetinį „Milžinkapių dainos“ pagrindą sudaro plačiai žinomas padavimas apie narsius Pilėnų gynėjus.

Piešdamas kovos vaizdus, poetas siekė jais pirmiausia atskleisti senovės lietuvių drąsą ir narsumą, iškelti jų karštą meilę savo tėvynei ir laisvei:

Džiaugėsi tėviškėlė,
Kad ją sūneliai myli;
Sėlo pašėlo pikti kryžiuočiai,
Kad mūs įveikt negali.

Kad mūs įveikt negali,
Sau pasivergt nestengia,
Kad geriau mirtį, nekaip vergystę,—
Lietuvninkai sau renkas. (I, 105.)¹⁶

Neįstengdami atremti žymiai gausesnių priešų jėgų, pilėnai geriau sutinka žūti liepsnose, negu tapti vergais:

— Gyvi nepasiduosim,
Laisvi — vergai nebūsime!
Kad jau dievuliai aukštieji lėmė,
Su tėvais midų gersim! (I, 107.)

Pateikdamas „nemarios didžiavių garbės“ pavyzdžius, L. Gira siekė jais žadinti patriotinius jausmus „garbingų bočių vaikuose“. Tačiau poeto žavėjimasis herojiškais protėvių žygiais kai kuriose poemose vietose jau perauga į perdėtą senovės laikų idealizavimą. Lietuvių tauta poeto vaiz-

* L. Gerulis, Keliais, krauju šlakstytais.— LKLI BR LG — 600.

** Praeities kovos vaizduojamos ne tik L. Giros poezijoje, bet ir kai kuriuose prozos vaizdeliuose („Du didžiavių“) bei dramų kūrinuose („Kerštas“, „Svečiai“).

¹⁵ L. Giros archyve yra išlikusi (nebaigta) istorinė daina „Vytauto sūnūs“ (1913), parašyta praeities kovų motyvais.— LKLI BR LG — 356.

¹⁶ Čia ir toliau prie citatų, paimtų iš L. Giros raštų, išleistų 1960 metais, romėniškais skaitmenimis žymimas tomas, o arabiškais — puslapis.

duojama kaip vieninga, beklasė visuomenė, kurioje klesti vienybė ir susiklausymas:

Tai ne dangus giedrojo
Be jokio debesėlio —
Tik tėviškėlėj mūsų mielojojo
Vienybė tai žydėjo...

Žydėti ji žydėjo
Kaip daržė bijūnėliai;
Dėl tėviškėlės jauni broleliai
Galvelių nesigailėjo. (I, 104.)

Praeities ir „tautinės vienybės“ idealizavimas buvo neabejotina poeto duoklė buržuazinei ideologijai. Tačiau, nežiūrint į jos neigiamą poveikį, L. Gira poemoje atspindėjo ir pažangios, demokratinės tendencijos. Tai gimtojo krašto meilės, jo laisvės idėjos, kurios carinės priespaudos sąlygomis kėlė lietuvių liaudies tautinį sąmoningumą, ugdė patriotinius jausmus. Pažangios, liaudinės tendencijos, skambi daininga poemos forma ir buvo svarbiausios priežastys, užtikrinusios „Milžinkapių dainai“ reikšmingą vietą ankstyvojoje L. Gira poezijoje.

Kartu tenka pažymėti, kad minėta poema kai kuriomis savo ypatybėmis buvo artima daugeliui kitų poeto kūrinių. Juose, kaip ir „Milžinkapių dainoje“, jaučiamas romantinis L. Gira žavėjimasis Lietuvos praeitimi. Be to, šviesus senovės paveikslas poeto kūriniuose paprastai priešpastatomas nykiems dabarties vaizdams.

Kontrastingas praeities ir dabarties sugretinimas — būdingas daugelio patriotinių eilėraščių bruožas. Poetas apdainavo ne tik garsią padavimais senovę, bet ir „vargeliais surakintą“ savo gimtąją šalį („Mūsų šalis“). Eilėraštyje „Lietuvai“ L. Gira skelbė, kad gimtąjį kraštą poetas ir myli daugiausia už tėviškės vargus:

Bet labiausiai tave pamylėjau, skaisti,
Užu tai, jog tu daug vai, taip daugel kenti. (I, 167.)

Sielodamasis, kad tėviškėje daug „skausmo, ašarų, vargų“, didžiausiu visų negerovių kaltininku L. Gira laikė sunkią carinę priespaudą („Seniems metams baigiantis“). Tačiau tėvynės vargo priežasčių poetas ieškojo ir savųjų, lietuvių tarpe. Eilėraštyje „Kodėl“ L. Gira rašė:

Ar jūs žinot, sesės, broliai,
Kodėl skursta taip Tėvynė? (I, 128.)

Viena gimtojo krašto vargų priežastimi poetas laikė dvasinį „bočių vaikų“ sunykimą, jų abejingumą tėvynės likimui („Ar girdėjai?“, „1410—1910“ ir kt.).

Kai kuriuose savo eilėraščiuose L. Gira aštriai kritikavo buržuazinę inteligentią už jos karjerizmą, savanaudiškumą, gimtosios kalbos, savojo krašto išsižadėjimą („Nusiminėliams“, „Suom cuique“, „Mūsų vadovams“ ir kt.). Poetas piktinosi taip pat godžiais turto Prūsijos lietuviais, jų pasidavimu germanizacijai („Daina apie Prūsų lietuvininkus“).

Dėl sunkios tėvynės padėties L. Gira kaltino ir būdą lietuvio, kuriam „drąsos stinga“ ir kuris įpratęs „lenkti savo sprandą prieš kiekvieną“ („Kodėl“). Bet svarbiausia tėviškės vargų, visų negerovių priežastis — tai nesutarimai pačių lietuvių tarpe („Mūsų tėvynė“). Poetas smerkė tuos, kurie riejos „tarp savęs visa gerklė“ („Sako lenkas“) ir „tautybei skelbė galą“ („Naujosiom kartom“).

Reikšdamas nepasitenkinimą vykstančiais nesutarimais, L. Gira eilėje savo kūrinių („Ar žinai tu lietuvio tėvynę?“, „Tokios naujienos“ ir kt.)

propagavo meilę, brolybę lietuvių tarpe. Didžiausias poeto troškimas — matyti lietuvius, nepažįstančius tarpusavio vaidų, gyvenančius vienybėje („Mano troškimas“).

„Tautinės vienybės“ propagavimas L. Giros kūrinuose paprastai susijęs su kvietimu „iš vieno dirbt“ tėvynės labui („Vincė Kudirkos atminimui“). Visų lietuvių vienybė, bendras darbas, poeto nuomone, yra svarbiausia ir vienintelė priemonė gimtajam kraštui iš vargo išvaduoti. Eilėraštyje „Dar gyva Lietuva“ L. Gira skelbė:

Žemė mūs,
Dar nubus,
Dar prašvis dalia šviesi!

Vargas žus,
Kai sukrus
Dirbt lietuvininkai visi... (I, 87.)

Propaguodamas Lietuvai naudingą darbo idėją, poetas skatino ryžtą („Ko mums reikia“), ištvermingumą („Kantrybiškas lietuvis pobūdžio“) ir pasilikėjimą savo jėgomis („Tik nenustok vilties“), kėlė optimistines nuotaikas. Pastarosiomis nuspalvinti ir šviesią tėvynės ateitį skelbiantieji eilėraščiai („Tikėkit“, „Tėvynės rytmetį“, „Mes žinom“ ir kt.).

Tačiau šviesios optimistinės nuotaikos kūriniai buvo retesni L. Giros patriotinėje poezijoje. Daug dažniau poeto eilėraščiuose buvo girdimos pesimistinės gaidos. Nematydamas nieko šviesaus dabartyje, dėlto abejo-damas kartais ir ateitimi, L. Gira dažnai skundėsi ir liūdėjo, kad negali prikelti garbingos senovės („Resurrexi et vivam“), kad nebėr „protėvių dvasios vaikuos“ („1410—1910“). Šitoks beperspektyviškumas stūmė poetą į neviltį ir pasyvumą, kurį jis pats kartais (eil. „Lietuvai“) net savotiškai idealizavo¹⁷.

Patriotinėje L. Giros poezijoje, kaip minėta anksčiau, gana ryškios ir nacionalistinės nuotaikos¹⁸. Poetas idealizavo Lietuvos praeitį, propa-gavo „tautinės vienybės“ idėjas, o paskutiniaisiais pirmojo kūrybos laikotarpio metais perėjo prie atviro „nepriklausomybės“ garbinimo („Nepriklausomybės radynams“, „1918 metams“ ir kt.).

Čia minėtų nacionalistinių nuotaikų bei tendencijų pasireiškimas L. Giros eilėraščiuose buvo neabejotina jų autoriaus duoklė buržuazinio patriotizmo idėjoms, kurių poveikis riboja poeto idėjinį akiratį, menkino jo kūrybos vertę. Ir todėl žymiai reikšmingesni kaip tik tie kūriniai, kuriuose L. Gira įstengė peržengti buržuazinės ideologijos ribas. Keldamas gimtojo krašto meilės, jo laisvės idėjas, reikšdamas ir žadindamas šviesios ateities viltis, geriausiuose savo eilėraščiuose poetas kaip tik atspindėjo lietuvių liaudies jausmus, jos nuotaikas ir siekimus.

Savo patriotinėje lyrikoje L. Gira, kaip minėta anksčiau, prafesė romantizmo tradicijas. Todėl jo poezija turėjo dar nemaža bendrų bruožų su XIX a. pabaigos poetų kūryba. Kai kuriuose L. Giros patriotiniuose eilėraščiuose („Tikėkit“, „Dar gyva Lietuva“ ir kt.) ypač ryškios Maironio kūrybai būdingos temos, idėjos, net intonacijos.

Tačiau kurdamas jau pakitusiomis visuomeninio ir literatūrinio gyvenimo sąlygomis, o taip pat būdamas savito talento poetas, L. Gira įnešė į lietuvių patriotinę lyriką ir visą eilę naujų bruožų. Taigi, poetas, nors ir mokėsi iš Maironio, tačiau daug kuo ir skyrėsi nuo savo mokytojo.

¹⁷ Žr. Lietuvių literatūros istorija, III-I, Vilnius, 1961, p. 383.

¹⁸ Kai kuriuose L. Giros eilėraščiuose („Zvaigždė“ ir kt.) nacionalistiniai motyvai reiškėsi sumišai su religinėmis-mistinėmis nuotaikomis.

Maironio kūrybai buvo būdinga iškilminga ir griežtai išlaikyta forma, pakilus romantinis tonas. Poetas stengėsi kalbėti plačiais, labai apibendrintais vaizdais.

Mokydamasis iš Maironio, L. Gira irgi stengėsi panašiai dainuoti kai kuriuose savo eilėraščiuose. Tai ypač būdinga poeto kūriniams, skelbiantiems šviesią gimtojo krašto ateitį:

Tikėkit! Nepražus tėvynė,
Išauš jai šviesūs dar laikai!
Ne kartą ją tėvai apgynė,
Mokės apginti ir vaikai!..
(„Tikėkit“)

Tačiau tokie eilėraščiai — tai tik pavieniai pavyzdžiai L. Giros poezijoje. Dauguma poeto kūrinių neturi nei tokios griežtos formos, nei maironiškojo iškilmingumo ir patoso. L. Gira, kaip teisingai pastebi V. Mykolaitis, už Maironį yra žymiai „konkretesnis, kasdieniškesnis ir paprastesnis“¹⁹. Žymiai laisvesnė ir poeto kūrinių forma.

Įnešdamas į patriotinę lyriką daugiau paprastumo, natūralumo ir intymumo, L. Gira ne visada įstengė prilygti savo mokytojui Maironiui poetinio žodžio jėga. Kai kuriuose L. Giros eilėraščiuose pasigendama ir stipresnio jausmo, ir labiau sudrausmintos formos. Poeto mintis kartais tempiama per ilgiausius periodus, paskandinama dideliame žodingume. Šios priežasties ir buvo sąlygojamas atskirų kūrinių („Naujosiom kartom“ ir kt.) ištęstumas, jų kompozicinis padrikumas.

Ryškus L. Giros kai kurių eilėraščių („Tik nenustok vilties!“ ir kt.) trūkumas — vaizdingumo ir emocingumo stoka. Tai ypač būdinga atskiriems deklaratyvinio, publicistinio pobūdžio kūriniams, kurie primena savotiškus traktatus, parašytus šaltu, oficialiu tonu, sunkia ir nevaizdinga forma.

Dėl silpnos meninės formos ir svetimų liaudžiai idėjų propagavimo dalis L. Giros patriotinių eilėraščių neturi didesnės išliekamosios vertės. Tačiau geriausieji poeto kūriniai („Lietuva“, „Vilnius“, „Ar girdėjai?“ ir kt.), atspindėdami liaudies nuotaikas ir lūkesčius, jos meilę savo gimtajam kraštui, veržimasi į laisvę ir šviesesnę ateitį, pasižymėdami intymiu lyriškumu ir dainiškumu, užėmė reikšmingą vietą ne tik L. Giros poezijoje, bet ir visoje to meto lietuvių patriotinėje lyrikoje.

* * *

Reikšmingą vietą ankstyvojoje poeto lyrikoje užėmė ir socialinės tematikos kūriniai, kuriuose atsispindėjo liaudies gyvenimas, jos nuotaikos ir troškimai.

Karštai mylėdamas gimtąją žemę, L. Gira buvo nepaprastai jautrus savojo krašto ir jo žmonių nelaimėms. Ypač skaudino poeto širdį socialinė nelygybė, sunki ir beteisė liaudies padėtis. Viename (nebaigtame) eilėraštyje L. Gira rašė:

Kur tik pažvelgsi — vergai vien ir ponai,
Kur tik klausysi — vien himnai mamonai,
Vien prakeikimai, skundai be galės
Iš tėviškėlės į padangas kelias...²⁰

Nuoširdžiai užjausdamas vargstančiuosius ir trokšdamas liaudžiai geresnės dalios, poetas ir savo kūrybos aukščiausiu tikslu laikė tarnavimą

¹⁹ V. Mykolaitis, Liudo Giros kūryba.— „Židinys“, 1940, Nr. 2, p. 188.

²⁰ L. Gira, Liūdna man, man gaudau...— LKLI BR LG — 217.

„tiems, kurie žūva be galės“ („Mano dainelės“). Šis L. Giros kūrybos credo labai aiškiai išreikštas eilėraštyje „Valio, dalgele“:

Mano dainelė artojus kelia
Nublokšti vargą, užgrūdyt valią. (I, 125.)²¹

Tarnauti liaudžiai, darbo žmonių interesams — tai pagrindinis ir svarbiausias uždavinys, kurį kėlė literatūrai demokratiniai lietuvių poetai. Dar P. Vaičaitis, sprendamas literatūros paskirties klausimą, stengėsi pabrėžti poezijos liaudiškumą. Poetas troško, kad jo dainos, skrisdamos „iš kaimo į kaimą“, paguostų „širdis, nelaimių sutrintas“, nušluostytų ašaras, keltų jausmus („Gyvenimo mano saulutė“...)²².

Dar plačiau ir konkrečiau pažangiosios literatūros uždaviniai nusakyti demokratinio poeto Jovaro eilėraštyje „Kad būčiau poetas“. Didžiausias Jovaro troškimas — tarnauti varguoliams:

Tai linksma man būtų žmonijai tarnauti,
Gyventi, krutėti naujesiems laikams.
Padėti brangiausiąją laisvę išgauti
Ir galą prirengti kartiesiems vargams.²³

L. Gira savo poeziją taip pat skyrė liaudžiai, o didžiausia literatūros vertybė laikė liaudiškumą. Eilėraštyje „Dainių keliai“ poetas skelbė, kad tik pažangi kūryba — nemirtinga, ir todėl ragino rašytojus eiti tais keliais, kur „varguoliai iš nuovargio žūna“. (I, 158.)

Poeto paskirties, jo ryšių su liaudimi klausimą savo laiku panašiai kėlė ir Tarasas Ševčenka, kurio kūryba, kaip žinoma, L. Gira labai domėjosi, o taip pat daug iš jos mokėsi. Giliai liaudiška ukrainiečių dainiaus poezija turėjo neabejotinos įtakos pažangių pradų sustiprėjimui ankstyvojoje L. Giros kūryboje. Poeto socialinės tematikos eilėraščiuose, kaip pastebėjo vienos brošiūros autoriai, aiškiai „jaučiamos ševčenkiskos skurdo ir užuojautos darbo žmogui intonacijos“²⁴.

Lietuvių liaudies vargo ir skurdo, beteisės padėties carinėje priespaudoje apdainavimas — viena pagrindinių ankstyvosios poeto kūrybos temų. Gimtojo krašto vargus L. Gira apibendrino eilėraštyje „Mano kraštas“.

Oi, žinou aš vienū kraštū
Mūs šalalėn, Lietuvon,
Dzidzy vargū, sunkiū našū
Neša jis dziena dzienon. (I, 53.)

Po tokios įžangos poetas pereina prie darbo žmogaus — artojo buities vaizdų, kurie atskleidžiami sunkios krašto padėties, skurdžios gamtos fone. Autoriaus pateiktas peizažinis paveikslas puikiai atitinka graudžią eilėraščio nuotaiką, kurią ypač pabrėžia kontrastingos paralelės tarp darbo žmogaus troškimo geresnių laikų ir skaudžios tikrovės, tarp sunkaus artojo darbo ir skurdaus jo gyvenimo, tarp šviesios praeities ir nykių dabarties dienų.

Socialinė tema, kuri dažnai persipina su patriotiniais motyvais, L. Giros poezijoje sprendžiama panašiai, kaip ir kitų demokratinų poetų kūryboje. Sunkios darbo žmonių buities vaizdai, keliantieji užuojautą skriaudžiamiesiems, bet nesilūlantieji jokios radikalios išeities, pateikiami dažniausiai konstatuojamoje plotmėje.

²¹ Nebaigtame eilėraštyje „Norėčiau būt žvaigžde, kur žiba nakčia“ (1912) deklaruojamas L. Giros noras būti poetu ir tarnauti varguoliams. — LKLI BR LG — 16.

²² Pranas Vaičaitis, Rinktinė, Vilnius, 1956, p. 123.

²³ Jovaras, Neliūdėk, berželi, Vilnius, 1955, p. 84.

²⁴ A. Adiklytė ir P. Ochrimenka, T. Ševčenka ir Lietuva, Vilnius, 1961, p. 25.

Savo tematika — vargdienio ir jo dalios apdainavimu — L. Giros eilėraščiai artimi Jovaro kūrybai. Tačiau yra ir skirtumo tarp šių rašytojų poetinio sprendimo atžvilgiu.

1905—1907 metų revoliucijos laikotarpiu Jovaro kūryboje ryškus posūkis į retorinę poetiką. Poeto visas dėmesys „sutelktas į agitacines išvadas, o ne į pačius socialinės nelygybės vaizdus, turinčius jas pagrįsti“²⁵. L. Girai, ribojamam buržuazinės ideologijos, liko nepasiekiamos tos revoliucinės idėjos, kurias visai atvirai ir aiškiai reiškė Jovaras. Kovinga nuotaika, agitacinė kūrinų paskirtis apsprendė ir menines Jovaro revoliucinės poezijos ypatybes.

L. Girai, toli stovinčiam nuo revoliucijos, būdinga ne kovos šūkių skelbimas, bet konstatavimas socialinės skriaudos, kurios vaizdais poetas siekė žadinti gailestį, užuojautą skriaudžiamajam.

Vargdienio apdainavimu, skundo intonacijomis, gaudžiomis lyrinėmis nuotaikomis L. Giros poezija yra artima P. Vaičiūčio kūrybai²⁶. Taip, pavyzdžiui, sprendami socialinės nelygybės temą, abu poetai naudojami kontrastingomis paralelėmis, paremtomis ponų ir vargšų buities vaizdais (plg. P. Vaičiūčio „Pro tvorą į sodą“ ir L. Giros „Užmigo“).

Tačiau kai kuriuose L. Giros eilėraščiuose („Pardavėjas brėžiukų“) jau nesitenkinama vien socialinės nelygybės konstatavimu, o padaroma ir drąsnė išvada, kelianti klausimą: „Ar tur taip būt?“

Sėkmingai pratešdamas P. Vaičiūčio demokratinės poezijos tradicijas, L. Gira medžiagą savo kūriniams irgi ėmė daugiausia iš kaimo aplinkos. Poeto eilėraščiuose dažnai apdainuojami kaimo vargdienėliai, besiskundžiantieji savo likimu, sunkia dalia („Motulei“ ir kt.).

Ryškūs vargo žmonių paveikslai sukurti eilėraštyje „Nesisarmacyk“. Poeto apdainuojamas bernelis — tai kaimo vargdienėlis, kurio ir „rankos juodos, veidai raukšlėci“, drabužis taip pat prastas — „milo sermėgėlė“. Nelengvesnė ir vargo mergelės dalia. Ji, kaip ir bernelis, prasta, nemokytą, nuolat spaudžiama sunkių darbelių.

Vargdienių paveikslais, nors ir labai bendrais, klasiniu požiūriu aiškiau neapibrėžtais, poetas atskleidė paprastų darbo žmonių taurumą, moralinį tyrumą, o taip pat jų siekimą numesti vargėlį („Trys berželiai“), troškimą šviesesnių dienų („Naujiems metams“).

Tačiau, teisingai atspindėdamas liaudies gyvenimą, jos lūkesčius, reikšdamas nuoširdžią užuojautą skriaudžiamam darbo žmogui, L. Gira, ribojamas buržuazinės ideologijos, nematė tikrųjų kelių, vedančių į skurdo ir vargo, socialinės nelygybės panaikinimą.

Nepritardamas socialinei kovai, pasisakydamas prieš tuos, kurie „kerštu tik remias“, L. Gira, kaip ir Maironis, skelbė visuotinę meilę, ragindamas paguodos ir išeities iš vargo ieškoti maldoje ir darbe. Eilėraštyje „Ant kryžkelio“ poeto nurodomas darbo žmogui kelias — susitaikymas su esama padėtimi:

Pasimelsk geram dievuliui,
Tai paguos širdelę;
Imki žagrę, vagon stoki —
Užmirši vargelį.²⁷

Kai kurie L. Giros socialinės tematikos kūriniai savo keliamomis idėjomis artimai susišaukia su V. Kudirkos eilėraščiais. Taip, pavyzdžiui,

²⁵ V. Kubilius, *Revoliucinė lietuvių poezija 1890—1907 metais*.— „Literatūra ir kalba“, t. 3, Vilnius, 1958, p. 267.

²⁶ Prof. B. Pranskus nurodo, kad P. Vaičiūčio įtaką galima „aiškiai pastebėti kai kuriuose ankstesniuose L. Giros eilėraščiuose“.— B. P r a n s k u s, *Lietuvių literatūros gretose*, Vilnius, 1959, p. 243.

²⁷ L. Gira, *Tėvynės keliais*, Vilnius, 1912, p. 24.

savo laiku V. Kudirkos iškelta mintis, kad darbas gali iš vargo ir skurdo išvaduoti (eil. „Artojo skundas“), atkartojama ir L. Giros poezijoje (eil. „Darban, darban!“ ir kt.). Kai kurie eilėraščiai („Giesmė darbui“²⁸) skamba kaip iškilingas himnas darbui, jo didžiulei jėgai ir galiai. Darbas poetui — laimės ir gėrio šaltinis, galinga ir vienintelė priemonė vargui panaikinti, socialinei nelygybei ir neteisybei išgyvendinti:

Sudegs skriauda piktoji
Ryžtumo ugnyje,
Nebliks jos pasaulyje visai,
Kada ims kurt sau giesmę
Gyvenimas patsai.

Kada bus vienas himnas:
Tik dirbantiem garbė!
Kada bus vienas maršas:
Laimėtojam darbe.²⁹

Aukštindamas darbą, jo reikšmę, poetas kartu kėlė ryžto, pasitikėjimo savo jėgomis, optimizmo nuotaikas. Dėl viso to, be abejo, L. Giros eilėraščiai yra reikšmingi kūriniai. Tačiau tai, kad darbą suvokė kaip vienintelę priemonę socialinėms negerovėms pašalinti, rodo idėjinį poeto ribotumą. Nesuprasdamas darbo žmonių kovos reikšmės, L. Gira ir siūlė išeities ieškoti darbe, nors jo visagalinčia jėga, reikia sakyti, kartais suabejodavo ir pats poetas. Štai eilėraštyje „Darban, darban!“ L. Gira, skelbdamas, kad darbas „iš pražūties išvaduos“, tuo pačiu metu teigė, kad „neišvengsi, žmogau, vis tiek vargų eilios!“ (I, 57)

Nenuoseklumas, prieštaravimai būdingi daugeliui L. Giros eilėraščių. Poeto kūrinių lyrinis herojus, nuoširdžiai trokšdamas šviesios ateities liaudžiai, kartu abejoja savo svajonių įgyvendinimo galimumu. Jis krepia į broliukus („Paporykit, broleliai“) ir geruosius žmones („Aš norėčiau“), prašo patarimo, vargelį „kaip numesti“. Bet, nerasdamas niekur atsako, poetas su liūdesiu konstatuoja, kad kiekviena diena atneša „ciktai vargelį“ („Ajou per loukū“), kad laimės „kaip nėra, taip nėra“ („Metai po metų“).

Šalia pesimistinių nuotaikų kai kuriuose kūriniuose pastebimas poeto krypimas į religinę mistiką („Ant kryžkelio“, „Religioso“ ir kt.). Tačiau, nepaisant liaudžiai svetimų tendencijų pasireiškimo atveju L. Giros poezijoje, geriausieji poeto socialinės tematikos eilėraščiai („Trys berželiai“, „Mano kraštas“, „Nesisarmacyk“, „Giesmė darbui“ ir kt.) yra reikšmingi kūriniai. Teisingai atspindėdami gyvenimą, išreikšdami darbo žmonių nuotaikas ir viltis, jie paryškina pažangias, demokratines tendencijas ankstyvojoje L. Giros poezijoje. Giliai liaudiškas turinys, paprasta, bet iš-

²⁸ K. Doveika, aptardamas L. Giros „Giesmę darbui“, teigia, kad šiame eilėraštyje „iš dalies atsispindėjo tos darbą aukštinančios nuotaikos, kurios po Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos pergalės paveikė ne vieną įvairių šalių rašytoją ir menininką“ (žr. Lietuvių literatūros istoriją, t. III-1, Vilnius, 1961, p. 384).

Toks aiškinimas, mano nuomone, nėra teisingas, nes jis neatitinka kūrybinių faktų. Spalio revoliucija, kaip visiems žinoma, įvyko 1917 m. lapkričio mėnesį, o L. Giros eilėraštis „Giesmė darbui“ (ankstyvesnis pavadinimas: „Himnas darbui“) buvo parašytas 1917 m. kovo 10 d. (žr. L. Gira, Vilniaus gyvenimas po vokiečiais, 1917 m.— „Mūsų senovė“, 1922, kn. 3, p. 417).

Tiesa, L. Gira labai domėjosi ir teigiamai vertino Rusijoje įvykusią Vasario revoliuciją, vadino ją didžiuoju įvykiu, prieš kurį net pirmasis pasaulinis karas nublanko (žr. ten pat, p. 419). Tačiau Spalio revoliucijos reikšmės, kaip teisingai pastebi ir K. Doveika, L. Gira nesuprato. Poetas nuėjo ne su liaudimi, o su lietuviška buržuazija, sveikino gimstančią „nepriklausomybę“ (eil. „Nepriklausomybės radynoms“, 1917).

²⁹ L. Gira, Einu taku.— LKLI BR LG — 170.

raiškinga ir skambi poetinė forma darė šiuos eilėraščius populiariais lietuvių liaudyje.

* * *

Vystydamas socialinę bei patriotinę tematiką, L. Gira daugiau ar mažiau pratęsė ankstyvesnės lietuvių poezijos tradicijas. Tačiau, skirtingai nuo XIX a. pabaigos poetų, L. Gira labai plačiai išvystė individualinę lyriką, pasižyminčią dideliu intymumu.

Šios tematikos eilėraščiuose poetas pirmiausia siekė atskleisti savo vidinius išgyvenimus, pasiguosti asmeniniais vargais ir skausmais, pasigėrėti laimės ir džiaugsmo akimirkomis. Neatsitiktinai todėl ir pats L. Gira savo laiku nurodė, kad ankstyvoji individualinė lyrika yra jo geriausia biografija³⁰.

Kaip autobiografiniuose pasisakymuose, taip ir savo eilėraščiuose poetas ne kartą minėjo nelinksmus vaikystės ir jaunystės metus:

Beprasmė ir akla jaunystė buvo mano.

Bląškiaus vien ir vargau, gyventi gi neteko.³¹

Nelengvo gyvenimo sąlygomis, gal būt, ir aiškintina tai, kad jaunas poetas ypač dažnai reiškė susirūpinimą savo ateitimi („Nakties mintys“ ir kt.). Turint galvoje, kad L. Giros asmeninis gyvenimas buvo sunkus, darosi labiau suprantamas tas nepaprastas laimės ilgesys, kuris lydėjo poetą jau nuo pat kūrybinio darbo pradžios („Norėčiau aš laimės“). L. Gira ir pats savo laiku nurodė, kad, jau ateidamas į šį pasaulį, atsinešė su savim be galo didelį laimės troškimą, kurį dar labiau didino nelengvos gyvenimo sąlygos³².

Laimės troškimas — viena pagrindinių temų poeto individualinėje lyrikoje. Siekdamas laimės, L. Giros eilėraščių lyrinis herojus rungtiasi su „priešgina dalia“, pasiryžęs iškęsti visas audras („Jau aš nebišigąsiu“), skausmuose ieškoti grožybės ir laimės („Jau aš nebeverksiu“). Bet įsitikinęs, jog niekas ant žemės laimės neras, poetas savo sielai ieško poilsio ilgesio ramybėje, žada užmigti krikščioninėje ramybėje, kad galėtų laimę matyti nors sapne („Aš užmigti norėčiau“).

Sapno motyvas — dažnas L. Giros poezijoje. Sapnas poetui — tai simbolis kažko šviesaus, malonaus, gero. Nerasdamas laimės gyvenime, L. Giros kūrinių lyrinis herojus neretai ir guodžiasi šviesiais jaunystės sapnais:

Ei, tai buvo laikai!
Vien sapnus bevaikai,
O sapnai tie lyg laimė patį!

Taip ir juokiasi tau!
Rodos, šiandien matau,
Ranka siekti,— taip, rodos, arti... (I, 179.)

Dažna paguodos reikšmė yra ir sesė svajonėlė, kuri poetui „kaip saulelė tamsiąją naktelę“ („Mano sesulė“). Kartais poetas paguodos ieško karžygiškos praeities vizijose („Mano vizijos“). Tačiau tiek šviesūs sapnai, tiek mielos svajonės, pagaliau ir didingos praeities vizijos dažnai baigiasi poeto grįžimu į liūdną tikrovę ir savo realios buities apgailestavimu, kad „reikia vargti, reikia žūti vis vienam, vienam“ (eil. „Vienumoj“).

³⁰ Vainikai, Kaunas, 1921, p. 8.

³¹ L. Gira, Beprasmė ir akla jaunystė.— LKLI BR LG — 22.

³² Vainikai, Kaunas, 1921, p. 7—8.

Skųsdamasis savo nedalia, L. Gira bandė nurodyti ir tas priežastis, kurios kėlė skaudžius išgyvenimus jo sieloje. Eilėraštyje „Aš norėčia“ poetas skundėsi, kad jo širdį nuolat spaudžia „skaudus žmonių vargelis“. Tačiau dar svarbesnė skaudžių išgyvenimų priežastis — tai sunkus paties poeto gyvenimas („atšiauri kova dėl būvio“). Nepaprastai skaudino poeto širdį socialinė ir moralinė neteisybė, viešpatavusi to meto visuomenėje ir gyvenime. Eilėraštyje „Gyvenimo rinkoj“ L. Gira rašė:

Iš pat mažumės — išaugintas vargelio —
Mačiau aš aplinkui vien melą ir gėdą.
Kaip žmonės kits kitą be gailėsčio ėda...
Ir nutariau jiems pasitraukti iš kelio...

Ne draugas aš jiems — ir jie man ne bičiuliai:
Veikėjai, vadai — sau turtus susikrovę,
Jie semias riešukučiom pasaulio gerovę,
O aš tebesu vien poetas lig šiolei... (I, 146.)

Piktindamasis buržuazine visuomene, poetas žada pasitraukti nuo „viešojo kelio“ ir laimės ieškoti savo skausmuose („Aš šiandieną ramus“), svajoja skristi į tolimas burtų šalis („Burtų šalis“). Tačiau nesitikėdamas ir ten surasti išsvajotą laimę, L. Gira eilėraščių lyrinis herojus liūdi ir skundžiasi, sielvartauja, pagaliau rašo „Elegiją sau pačiam“:

Vai, tai graudžios, vai, tai gailios
Mano dainužėlės!
Lyg tas užmirštas kelelis,
Žolėmis sužėlęs.

.....
Žudo, slegia sapno svają
Laisvą įkvėpimą —
Vergo darbas, vergo skurdas...
Ir daina užkimo... (I, 163—164.)

Liūdesio, pesimizmo gaidos skamba ir daugelyje kitų poeto eilėraščių. Toli stovėdamas nuo revoliucinės darbo žmonių kovos, L. Gira, kaip teisingai pastebėjo J. Simkus, buvo nusivylęs ir „tomis idėjomis, kurias jam teikė buržuazinė pasaulėžiūra“³³. Negalėdamas savo siekimų įgyvendinti tikrovėje, poetas juo toliau, tuo labiau pasiduodavo nevilties, nusiminimo, net skepticizmo nuotaikoms („Kam tai visa?“ ir kt.).

Poetas siekia džiaugsmo, o tuo tarpu tamsi nežinia jam sako, kad laimės nerasi („Naktį“). Labai ryškus poeto svajonių ir gyvenimo tikrovės kontrastas — eilėraštis „Mano sapnai“:

Aš kitąkart sapnuoju
Gan įstabius sapnus,
Ne tai kad apie rojų,
Ne tai kad apie kapus...
.....
Tikėjai rasiąs pilį —
Manei — viešnągė bus.
Regėjimas apvylė:
Tu užėjai kapus... (I, 148.)

Negalėjimas išspręsti prieštaravimų tarp poeto ir visuomenės, tarp idealo ir būtinybės kapitalistinės santvarkos sąlygomis ir buvo pagrindinė priežastis, sąlygojusi skepticizmo, vienišumo, nusivylimo ir pesimizmo nuotaikas L. Gira kūryboje.

³³ J. S i m k u s, Apie literatūrą, Vilnius, 1956, p. 209.

Tačiau šalia tokios liūdnos ir pesimistinės poezijos, kupinos skepticizmo, o dažniausiai sentimentalaus skundo, randame ir šviesios, optimistinės nuotaikos kūrinių („Iš jaunos krūtinės“, „Excelsior“, „Sveikas, viesule“ ir kt.), skatinančių ryžtingumą ir entuziazmą. Tokių eilėraščių lyrinis herojus varo šalin juodas mintis, tiki, kad skausmas išnyks, trokšta „ne ašarų — tvirtos dainos“. Nesitenkindamas sapnais ir svajonėmis, poetas ramybės ieško audrų („Jos man galybę duoda“) ir viesulų („Sveikas, viesule“) siautime, yra pasiryžęs viską iškęsti, bet vargą nugalėti („Dar man reikia“). Su drąsiais poeto užmojais yra glaudžiai susijęs lyrinio herojaus tvirtas tikėjimas šviesia ateitimi, savo siekimų įgyvendinimu („Nenusimink“, „Pasitikėjimui atgijus“, „Sparnus išskėtus“ ir kt.).

Būdingas L. Giros individualinės lyrikos bruožas, kaip minėta anksčiau, — konkrečių asmeninio gyvenimo atvejų apdainavimas, biografinių momentų atspindėjimas. Ši ypatybė neabejotinai siaurino poeto kūrybos apibendrinamąjį pobūdį. Teisingai savo laiku pastebėjo V. Mykolaitis, kad „L. Giros išpažintinė lyrikoj per maža galios, o per daug skundo ir sentimentalumo“.³⁴

Tačiau, nežiūrint į asmeninius nusiskundimus, geriausiuose individualinės tematikos eilėraščiuose („Kur sapnų grožybė“, „Naktį“, „Išėjau į lygų lauką“ ir kt.) L. Gira pasiekė ir gana objektyvų išgyvenimų bei jausmų apibendrinimą. Reiškiamų jausmų nuoširdumas suteikė poeto kūrybai didelį intymumą ir emocingumą. L. Giros eilėraščiai, pasižymėdami dideliu intymumu, buvo savitas ir naujas reiškinytis lietuvių individualinėje lyrikoje. Kaip tik tuo pirmiausia ir paaiškinama poeto kūrinių reikšmė.

* * *

Individualinėje L. Giros poezijoje išskirtini eilėraščiai meilės tema, kurių ypač pagausėjo 1912—1920 metų laikotarpiu³⁵.

Kai kurie poeto kūriniai paskirti apdainuoti „paikam jaunystės laikui“, bernelių ir mergelių meilės jausmams („Allegro“). Bet daugelio eilėraščių centre — paties poeto išgyvenimai („Poste D'amour“ ir kt.). Juose, kaip ir kitos tematikos individualinėje lyrikoje, apstu skundo, ilgesio ir liūdesio gaidų („Vis negera“ ir kt.), net skepticizmo („Tiktai jaunam“). Kai kuriuose L. Giros eilėraščiuose („Ilgesio dainos“) gana ryškūs biografiniai momentai.

Meilę poetas dažnai traktuoja kaip pasitikėjimo, šviesių vilčių ir įkvėpimo skatintoją („Mieloji mano“). Meilės reikšmė žmogaus gyvenime iškeliama eilėraštyje „Lietuvaitei“:

Bet kas jinai būtų — toj meilė auksinė,
Vistiek — jos gyvenimas vertas,
Juk jeigu tau meile kvėpuoja krūtinė —
Zvaigždėms rodo kelias nubertas!.. (I, 73.)

Nors meilė poetui būna kartais ir skaudi, bet ji visada graži ir didinga, gimdanti šviesiąją viltį širdy („Ir vėl...“). Smerkdamas tuos, kurie turto, karjeros vardan žudo tyrosios meilės „didįjį jausmą“, L. Gira (kad ir netiesiogiai) aukština paprastų darbo žmonių meilę, neperkamą ir neparduodamą už pinigus („Perspėjimas“).

L. Giros eilėraščiai meilės tema nėra gausūs, tačiau jie atkreipia dėmesį savo formos įvairumu. Čia randame ir labai trumpučius (vos dviejų

³⁴ V. Mykolaitis, Liudo Giros kūryba. — „Židinys“, 1939, Nr. 12, p. 688.

³⁵ Pirmieji L. Giros eilėraščiai meilės tema buvo dedikaciniai kūriniai: „Lioliai B.“, 1906 (LKLĮ BR LG — 263) ir „Slavai S.“, 1908 (LKLĮ BR LG — 287).

posmų) eilėraščių, parašytų ketureiliu („Tiktai jaunam“, „Vis negera“), tercinom („Ir vėl...“), ir ilgesnių kūrinų („Perspėjimas“ ir kt.).

Savo meniniu lygiu iš kitų tarpo išsiskiria eilėraštis „Allegro“. Posmo (šešiaeilio, ketureilio ir tercinos) kaitaliojimas, ritmo ir rimo įvairavimas puikiai pasitarnauja kiekvienam jausmo niuansui, nuotaikos spalvai tiksliai perduoti, suteikia eilėraščiui ypatingo skambumo ir dainingumo, formos žaismingumo:

Kai mergelė
Nebemyli —
Sirdį gelia,
Bet netyli
Skambios dainos.
Skamba, mainosl. (I, 99.)

Pirmoje eilėraščio dalyje trumpa eilutė, dviskiemenis chorėjas teikia kūriniai didelį gyvumą, dinamiką. Antroje dalyje pasikeitusi pėda keičia ir eilėraščio tempą:

Ramina žmones
Sapnai, svajonės,
Bet be malonės
Dildo jas laikas... (I, 100.)

Lėtesnis tempas čia atitinka eilėraščio mintį, kuri verčia skaitytoją susimąstyti... Apskritai, eilėraštis „Allegro“ meistriškai parašytas kūrinys.

Tačiau ne visi poeto kūriniai meilės tema prilygsta eilėraščiui „Allegro“. Meilės jausmas kartais apdainuojamas jau pernelyg subuitintoje asmeninio gyvenimo plotmėje. Charakteringas pavyzdys — dvylikos eilėraščių ciklas „Ilgesio dainos“ (1919), dedikuotas žmonai. Dėl siauro asmeninio pobūdžio, sentimentalumo, žemo meninio lygio šios dainos negalėjo turėti bet kokios reikšmės net ir anuo metu³⁶. Lietuvių lyrika, kaip nurodė ir V. Mykolaitis, jau seniai buvo pralenkusi L. Giros „Ilgesio dainas“ naujais ir turinio, ir formos pasiekimais.³⁷

Didesnę išliekamąją vertę turi tie poeto kūriniai meilės tema („Allegro“, „Nėžinojau“, „Lietuvaitei“ ir kt.), kuriuose atsisakoma siauro asmeniškumo ir verkšlenančio sentimentalumo, pasiekiamas objektyvus jausmų apibendrinimo. Tokie eilėraščiai paprastai yra ir žymiai aukštesnio meninio lygio.

* * *

Vieną L. Giros ankstyvosios poezijos kūrinų grupę sudaro gamtinės tematikos eilėraščiai.³⁸ Kai kuriuose iš jų („Paslaptis nakties“, „Nakties sonetas“ ir kt.) dar jaučiama Maironio ir Vaičiūčio kūrybos įtaka. Tačiau, kad ir mokydamasis iš ankstesnių poetų, L. Gira gamtinėje, kaip ir individualinėje, lyrikoje nuėjo savitu keliu, suradęs naujų poetinių formų, naujų meninės išraiškos priemonių.

L. Giros gamtinė lyrika palyginti nėra gausi, nepasižymi ir dideliu tematikos įvairumu. Poetas apdainuoja metų laikus („Pavasari“, „Rudens metu“ ir kt.), vakarą („Vakaro sonetas“), naktį („Nakties tylumoį“) ir kt. Keletą eilėraščių L. Gira yra paskyręs Vilniaus miestui („Vilnius“), Ne-

³⁶ V. Bičiūnas savo straipsnyje „Mūsų vardas — praeitis“ rašė, kad L. Giros „Ilgesio dainose“ poezijos nėra nei lašelio (žr. „Skaitymai“, 1922, kn. 13, p. 125).

³⁷ V. Mykolaitis, Liudo Giros kūryba.— „Zidiny“, 1939, Nr. 12, p. 688.

³⁸ Pirmas gamtinės tematikos kūrinys — eilėraštis „Paslaptis nakties“ (1905).

ries upei („Nėris vasarą“ ir kt.) bei kitoms Lietuvos vietoms („Žemaičiai“ ir kt.) apdainuoti.

Geriausieji poeto gamtinės tematikos kūriniai patraukia jausmo nuoširdumu, formos skambumu. Ypač dideliu poetiniu meistriškumu pasižymi L. Giros trioletai, kurių, be abejo, jau pati forma teikia kūriniui skambumo. Tačiau poetas tuo nesitenkina, o stengiasi parinkti tokius garsų junginius — žodžius, kurie taikliausiai perduotų norimą vaizdą bei nuotaiką:

Tamson įsigūžusi, šnera Neris
Man pasaką slaptą ir seną,
Tik veltui ją stengiuos suprasti, nors vis,
Tamson įsigūžusi, šnera Neris.

.....
Rūkai baltieji vysto Nerį,
Pranyko upė, ir krantai
Miglių bangosna pasinėrė.
Rūkai baltieji vysto Nerį. (I, 199.)

Puošnios metaforos ir palyginimai, vaizdingi veiksmažodžiai ir, apskritai, kruopštus meninės išraiškos priemonių išieškojimas bei taiklus jų panaudojimas, ypač išdailinta forma teikia L. Giros nutapytoms akvareliams nepaprasto gyvumo, didelio plastiškumo, nemažiau nuotaikingumo ir muzikalumo.

Zinoma, kreipdamas svarbiausią dėmesį į išorinę kūrinio pusę, meninės formos tobulumą, L. Gira, kaip pastebi D. Sauka, kartais mažiau galvą paisy „atskiro žodžio vaizdinės, o kartu ir semantinės prasmės“. ³⁹ Tačiau tai tik atskiri, pavieniai atvejai poeto kūryboje.

Paprastai L. Giros eilėraščiuose vaizduojama ne apskritai gamta, o piešiami konkretūs gimtojo krašto vaizdai, kurie nuspalvinami būdingomis lietuviško peizažo detalėmis. Pažymėtina ir tai, kad į daugelio kūrinių turinį įpinami patriotiniai („Vilnius“), socialiniai („Nakties sonetas“), individualiniai („Pavasari“) bei meilės („Ramunės“) motyvai. Kai kuriuose eilėraščiuose gamtos vaizdai yra tik fonas, išeities taškas poeto jausmo reiškimui ar minties vystymui:

Daržely mano, ties langais,
Pražydo astrai, rudens gėlės.
Bet man negaila vasarėlės
Nei liūdna, kad ruduo ateis. (I, 143.)

Kaip čia pacituoti „Astrai“, taip ir kiti gamtiniai L. Giros eilėraščiai, nuspalvinti asmeniniais poeto jausmais, yra dažnai eleginio pobūdžio kūriniai. Tačiau liūdesio nuotaikas gimdo ne tik paties poeto išgyvenimai, bet ir sunki gimtojo krašto padėtis, savosios liaudies nedalia, tas šimtabalsis vargas, kuris nutyla tik vakarui atėjus („Vakaro sonetas“ ir kt.).

Eleginė gaida išnyksta tuose kūriniuose, kuriuose apdainuojama auštančio ryto vaiskioji šviesa, bundančios gamtos ir žmonių džiaugsmas („Pavasario rytas“ ir kt.). Šviesia optimistine nuotaika pasižymi eilėraštis „Vilnius“, apdainuojantis Lietuvos sostinės grožį, atspindintis poeto meilę senajam Gedimino miestui.

Apdainuodamas Lietuvos gamtos grožį, keldamas liaudyje meilę gimtajam kraštui, geriausiuose savo kūriniuose L. Gira reiškė pažangias, demokratines tendencijas. Meistriškai parašyti poeto eilėraščiai — reikš-

³⁹ D. Sauka, Salomėjos Nėries kūryba 1921—1940, Vilnius, 1957, p. 32.

mingi kūriniai, praturtinę to meto lietuvių gamtinę lyriką puikiais ir vertingais poetiniais pasiekimais, naujų poetinių formų (soneto, trioletto ir kt.) pavyzdžiais.

II.

Atėjęs į literatūrą pirmaisiais mūsų amžiaus metais, L. Gira dar nemažoje kūrybos dalyje puoselėjo ankstyvesnės lietuvių poezijos tradicijas. Tačiau poetas savo kūrybą praturtino ir daugeliu naujų bruožų.

Svarbiausias L. Giros ankstyvosios poezijos ypatybes apsprendė pirmausia paties poeto kūrybinės individualybės savitumas. Bet kai kurių bruožų pasireiškimą neabejotinai sąlygojo ir tam tikros literatūrinės įtakos, kurių poveikį labai nesunku pastebėti poeto kūryboje.

Jau nuo pat ankstyvos vaikystės dienų L. Gira nepaprastai žavėjosi Maironio poezija, o vėliau daug iš jos ir mokėsi. Neatsitiktinės todėl ir Maironio kūrybos intonacijos tam tikroje L. Giros patriotinės lyrikos dalyje („Tikėkit“, „Dar gyva Lietuva“ ir kt.). Kai kurie poeto eilėraščiai („Nakties sonetas“ ir kt.), parašyti kaimo buities ir gamtos tematika, artimai susišaukia su P. Vaičiailio kūrinių.

Jaunąjį poetą veikė ne tik lietuvių, bet ir slavų klasikinė poezija, kurios nemaža kūrinių L. Gira išvertė į lietuvių kalbą⁴⁰. Ypač didelę ir teigiamą įtaką L. Girai turėjo įžymusis ukrainiečių tautos dainius Tarasas Ševčenka.⁴¹ Kelios Ševčenkos godos („Trys keleliai“, „Mergelės vargai“, „Į jūružę upės bėga“ ir kt.) ir kai kurie L. Giros eilėraščiai („Gaili dalia“, „Dalia nedalėlė“, „Vai verčia laužo“ ir kt.) labai giminingi kūriniai savo tematika, reiškiamomis nuotaikomis, o taip pat liaudiška forma⁴².

Mokydamasis iš poetų klasikų, L. Gira buvo veikiamas ir savo meto literatūrinės aplinkos, kurioje reikėsi įvairios tendencijos. Toliau vystantis realizmui ir romantizmui, kalbamuojų laikotarpiu formavosi naujos literatūrinės kryptys bei srovės. Aktyviai dalyvaudamas kultūriniame gyvenime, palaikydamas ryšius su įvairių krypčių rašytojais, L. Gira, be abejo, jautė ne tik realizmo ir romantizmo, bet ir besiformuojančio modernizmo įtaką.⁴³

Klasikinė lietuvių ir slavų poezija, poeto gyvenamojo meto literatūrinė aplinka, o taip pat lietuvių liaudies kūryba ir buvo tos literatūrinės mokyklos, kurių poveikyje formavosi L. Giros poetinis talentas, jo kūrybinė individualybė.

* * *

Nemaža L. Giros ankstyvosios poezijos dalis savo ypatybėmis artima romantinei literatūrai. Tai ypač būdinga daugeliui patriotinės lyrikos kūrinių. Juose poetas idealizuoja garbingą senovę, kurios šviesus paveikslas paprastai priešpastatomas nykiems dabarties vaizdams. Toks kontrastas ypač ryškus poemoje „Milžinkapių daina“, kurioje išaukštinama praeities kovų dėl krašto laisvės heroika.

Lietuvos senovės idealizavimas, praeities kovų su krašto priešais vaizdavimas, o taip pat nacionalinio susipratimo žadinimas buvo būdin-

⁴⁰ Ankstyvuojų kūrybos laikotarpiu L. Gira išvertė į lietuvių kalbą A. Puškino eilėraščių „Girdėjai gal?“, I. Franko „Bene laikas...“, L. Kondratavičiaus „Lakšnutė gies-ta“... ir eilę kitų poetų kūrinių.

⁴¹ Ukrainiečių dainiaus kūrinių vertimus L. Gira išleido atskira knygele (Taraso Ševčenkos eilių vainikėlis, S., 1912).

⁴² L. Giros archyve išlikęs eilėraštis „Kai numirsiu“ (1912) yra parašytas aiškioje T. Ševčenkos „Testamento“ įtakoje.— LKLI BR LG — 217.

⁴³ Pats L. Gira, kaip anksčiau minėta, pradžioje gynęs realizmo teises lietuvių literatūroje, vėliau (nuo „Vaivorykštės“ laikų) tapo estetizmo propaguotoju.

ga XIX a. lietuvių romantikams. Jų tradicijos gyvos ir L. Giros poezijoje. Tačiau, vystydamosi jau kitokiomis visuomeninio ir literatūrinio gyvenimo sąlygomis, L. Giros kūryba įgavo ir naujų bruožų, būdingų XX a. pradžios romantinei literatūrai. Pastarosios atstovai, siekdami atskleisti „tautos dvasią“, vaizdavo stiprias asmenybes, kėlė žmogaus dvasinio tobulėjimo problemas, kryo į psichologiškumą. Tokiais bruožais pasižymėjo ir kai kurie L. Giros draminiai kūriniai („Beauštanti aušrelė“, „Kerštas“).

Tačiau savo poezijoje L. Gira, galima sakyti, liko ištikimas XIX a. romantizmui. Romantikos šaltinis poetui, kaip nurodo V. Kubilius, tebebuvo „maždaug toks pat, kaip ir Maironiui — lietuvių tautos praeitis, kontrastas tarp garbingos senovės ir nykios dabarties“. ⁴⁴ Kai kuriuose savo kūriniuose L. Gira net bandė ir dainuoti panašiai kaip Maironis. Tik pakilus ir iškilmingas tonas neatitiko poeto natūros. Ir L. Gira susirado savitą formą, kuri geriausiai atitiko jo kūrybinę individualybę.

Romantiniai bruožai L. Giros poezijoje pasireiškė tiek tematikos, tiek ir meninės išraiškos priemonių pasirinkimu. Poetas neretai kryo į praeitį ir ją poetizavo, kartais bandydamas kurti ir ateities dienų paveikslą, žinoma, labai abstraktų („Tikėkit“ ir kt.). L. Giros eilėraščiuose dažni sapnų („Buvo laikai“) ir svajonių („Mielos svajonės“) motyvai, audrų („Jos man galybę duoda“), viesulų („Sveikas, viesule“) ir kiti įvaizdžiai bei simboliai. Kai kuriuose poeto kūriniuose („Mano sapnai“, „Mano sesulė“, „Burtų šalis“ ir kt.) yra tokių vaizdų ir nuotaikų, kurios būdingos simbolistams. Eilėraštis „Į žinyną einu“ (1909) — jau ryškus simbolistinės poezijos pavyzdys.

Tačiau nemaža L. Giros ankstyvosios poezijos dalis savo ypatybėmis yra artima realistinei literatūrai. Būdingas poetui rėmimasis liaudies kūryba, liaudinėmis nuotaikomis bei valstietiška pasaulėjauta, kaip pastebi K. Doveika, įnešė realistinių pradų ir į romantinės dvasios kūrinius ⁴⁵.

Realizmas L. Giros poezijoje visų pirma pasireiškė konkrečiais, tikroviškais vaizdais, kurie ypač ryškūs eilėraščiuose („Mano kraštas“, „Ajou per loukū“, „Nesisarmacyk“ ir kt.), apdainuojančiuose kaimo gamtą ir žmones, jų buitį. Remdamasis gyvenimo tikrovės teikiama medžiaga, poetas atspindėjo sunkią gimtojo krašto ir savosios liaudies padėtį carinėje priespaudoje, o kai kuriuose kūriniuose („Gyvenimo rinkoj“ ir kt.) jau bandė kelti ir kritikuoti gyvenimo ydas bei negeroves.

Žinoma, ribojamas buržuazinės ideologijos, L. Gira ne visada įstengė teisingai suprasti ir įvertinti gyvenimo reiškinius. Ir todėl poetas kartais net iškreiptai pavaizduodavo gyvenimo tikrovę. Pavyzdžiui, eilėraštyje „1914—1916 metai“ kaizeriniai okupantai buvo vaizduojami kaip Lietuvos išvaduotojai, lietuvių tautos draugai ir globėjai.

Kai kuriuose kūriniuose pastebimas poeto siekimas atsiriboti nuo visuomeninio gyvenimo, užsidaryti siaurų asmeninių interesų rate, dainuoti tik „savuosius skausmus“ („Aš šiandieną ramus“), grožėtis gamta ir ją estetizuoti („Neris vasarą“).

Tačiau, nežiūrint prieštaravimų ir nenuoseklumų, L. Giros ankstyvojoje poezijoje vis tik ryškiausi ir vyraujantieji liko romantiniai ir realistiniai pradai, kurie neretai persipina net tame pačiame kūrinyje.

* * *

Ankstyvojoje L. Giros poezijoje vyraujanti vieta atiteko lyrinio pobūdžio kūriniams. Tačiau poetas parašė nemažą ir publicistinių eilėraščių.

⁴⁴ V. Kubilius, Julius Janonis, Vilnius, 1962 p. 90.

⁴⁵ Zr. Lietuvių literatūros istorija, III-I, Vilnius, 1961, p. 399.

Vieni jų, kaip „Giesmė darbui“, „Dar gyva Lietuva“, yra skambūs kūriniai, emociingi ir vaizdingi. Deja, to negalima pasakyti apie visus L. Girus publicistinius eilėraščius. Tie poeto kūriniai, kurių turinį sudaro įvairūs svarstymai, samprotavimai, o kartais net pamokymai, dažniausiai labai ištęsti, nevaizdingi, šalti ir bejausmiai („Naujosiom kartom“, „Tik nenustok vilties“, „Būk žmogus ištis“ ir kt.).

Jau kur kas reikšmingesnis L. Girus kūrybinis laimėjimas buvo jo lyriniai eilėraščiai, kurie sudarė ir geriausią ankstyvosios jo poezijos dalį.

L. Girus lyrizmui būdingas ramus ir lėtas jausmo tekėjimas, švelni, kartais net graudi, nuotaika. Lyrinio herojaus emocijos dažniausiai reiškiamos išpažinimo būdu. Poetas daug kur ir kalba pirmuoju asmeniu: „norėčiau aš laimės“, „myliu aš tą mūsų šalį“, „nedaug pažinau aš links-mumo ant žemės“ ir t. t. Toks atviras savo jausmų reiškimas teikė L. Girus poezijai didelio intymumo ir nuoširdumo.

Ankstyvojoje L. Girus poezijoje randame ir tokių kūrinių („Trys berželiai“ ir kt.), kur poeto emocijos betarpiškai nereiškiamos, o įjungiamos į vaizdus. Tokiuose eilėraščiuose lyrinio herojaus santykis su vaizduojamu objektu atsekamas iš posmų potekstės, nuotaikos, meninės išraiškos priemonių.

Kai kuriuose eilėraščiuose („Lietuvai atbundant“ ir kt.) eina lygia-grečiai emocijos ir tapybiniai vaizdai. Tačiau pats būdingiausias ankstyvajai L. Girus poezijai yra tiesioginis lyrinio herojaus jausmų bei minčių reiškinys. Savo nuotaika, meninės išraiškos priemonėmis poeto kūryba artima lietuvių liaudies dainoms.

* * *

Tautosakinė forma sutinkama įvairių temų L. Girus eilėraščiuose, bet ypač ji būdinga kūriniams, apdainuojantiems lietuvišką kaimą, jo gamtą, valstiečio buitį ir pan. Liaudišką formą poeto kūryboje apsprendė ne tik turinys, bet ir eilėraščių pobūdis. Pavyzdžiui, veltui ieškotume tautosakinės formos, liaudies dainų poetikos priemonių L. Girus deklaratyviniuose eilėraščiuose. Geriausiuose iš jų vyraujantis loginis minties vystymas, pakilus tonas, iškilminga ar džiaugsminga nuotaika rado sau tinkamą išraišką, pagrįstą skambia retorine fraze, lozungine kalba („Darban, darban...“ ir kt.).

Kūriniai, deklaruojantieji vienas ar kitas idėjas, savo forma bei meninės išraiškos priemonėmis labai artimi XIX a. pabaigos poetų kūrybai. Mokydamasis iš klasikinės poezijos, L. Gira, kaip minėta anksčiau, buvo veikiamas ir savo meto literatūrinės aplinkos.

Tačiau pats didžiausias poeto mokytojas buvo liaudies kūryba. Dar 1905 metais straipsnyje „Klaidingas kelias“ L. Gira rašė: „E dainiams mūsų kas gi įkvėpė jų geriausias dainas — jei ne tos liaudiškos, prastos, niekin-tos, kampan užgrūstos dainelės. Jos — versmė poezijos ir įkvėpimo buvo, yra ir bus“.⁴⁶

Tautosakinė forma, liaudies dainų poetika geriausiai atitiko L. Girus eilėraščių liaudišką, o tuo pačiu nesudėtingą turinį, poeto piešiamus konkrečius gamtos ar buities vaizdus, dažnai nuspalvintus švelnia lyrine, kar-tais graudžia nuotaika.

Gausus tautosakos panaudojimas, kaip ir kai kurios kitos L. Girus ankstyvosios poezijos ypatybės, buvo apspręstas ne tik poeto kūrybinės manieros ar polinkio, bet ir viso mūsų literatūrinio proceso tam tikros krypties, pasireiškusių XX a. pradžioje. Liaudies dainų tematiniai moty-

⁴⁶ „Lietuvių laikraštis“, 1905, Nr. 38, p. 547.

vai, poetikos priemonės sutinkamos įvairių poetų, pradedant demokratiniais ir baigiant dekadentiniais, kūryboje. Toks platus tautosakos panaudojimas, kaip ir didelis domėjimasis liaudies kūryba kalbamuojų laikotarpiu, buvo susijęs su iškilusia nacionalinio savitumo problema mene ir literatūroje. Apibūdindamas prieškarinį laikotarpį, V. Mykolaitis nurodė, kad nacionalinės lietuvių literatūros klausimas to meto sąlygomis buvo vienas iš pirmiausių tiek rašytojų, tiek ir kitų meno sričių atstovų, dienotvarkėje ⁴⁷.

Liaudies kūryba buvo laikoma vieninteliu ir svarbiausiu šaltiniu, galinčiu suteikti menui nacionalinę specifiką. Tačiau to meto literatūroje vyraavo skirtingos pažiūros į tautosaką ir jos panaudojimą rašytojų kūryboje. Dekadentizmo apologetai (J. Herbačiauskas, S. Čiurlionienė) ragino poetus ieškoti liaudies kūryboje „mistinės tautos dvasios“, jos atspindžių bei išraiškos ⁴⁸.

Dekadentiniams poetams, ieškojusiems tautosakoje mistikos, simboliškos ir panašių dalykų, buvo būdingas paviršutiniškas, formalistinis sekimas liaudies dainomis, ypač meilės dainomis, ir jų imitavimas.

Kitokia pažiūra į liaudies kūrybą ir jos panaudojimą vyraavo pažangiosios literatūros atstovų tarpe. Demokratinė kritika, gynusi realistines tendencijas literatūroje, tautosakoje įžvelgė ne „mistinės tautos dvasios“, bet „liaudies nueito kančių ir priespaudos kelio išraišką“ ⁴⁹. Vertindami tautosaką kaip liaudies realios buities atspindį, demokratinės kritikos atstovai pasisakė už realistinių liaudies kūrybos tradicijų vystymą literatūroje.

Kova už realizmą glaudžiai siejosi su kova už liaudiškumą literatūroje. Pažangūs poetai nesitenkino formalistiniu liaudies dainų sekimu bei imitavimu, o į tautosakinę formą visada stengėsi įdėti giliai liaudišką turinį. Todėl demokratinė rašytojų kūrybinėje praktikoje nacionalinis savitumas reiškėsi turinio ir formos liaudiškumu.

Šiuo keliu ėjo ir L. Gira, ryžtingai gynęs ⁵⁰, su meile puoselėjęs ir vystęs realistines tautosakos tradicijas savo poetinėje kūryboje. Ankstyvoji rašytojo poezija — ryškus plataus liaudies dainų tematinis motyvų, poetikos priemonių panaudojimo jo kūryboje pavyzdys.

L. Gira tautosakiniuose eilėraščiuose, kaip ir liaudies dainose, apdainuojamas didis vargelis („Paporykit, broleliai“), sunki nedalia („Dalia nedalėlė“), darbo žmonių džiaugsmas ir rūpesčiai, meilės jausmai („Žirgų pabalinusio“ ir kt.), kančios ir sielvartai („Gaili dalia“), reiškiamas pagarba darbui („Spragilų dainelė“) ir užuojauta skriaudžiamiesiems („Mano dainelės“), keliama šviesesnių ateities dienų viltis („Trys berželiai“).

Vystydamas tautosakos tradicijas, L. Gira kūrė savo eilėraščius liaudies lyrinių ir lyrinių-epinių dainų pavyzdžiu. Kai kuriuose poeto kūriniuose, kaip ir liaudies dainose, mažiau ar daugiau ryškūs siužeto elementai („Gaili dalia“, „Du sūnelių“ ir kt.). Atskiri poeto kūriniai jau net peržengia eilėraščio ribas („Milžinkapių daina“ ir kt.).

Ankstyvąją L. Gira poeziją prie liaudies dainų artina ne tik tematinis ir žanrinis panašumas, bet ir vidinė nuotaika — liūdna ir graudi, bet ne beviltiška. Liaudies dainų veikėjai (bernelis raituželis, mergelė lelijėlė, senieji tėvuželiai, raibi sakalėliai ir kt.) dažnai sutinkami ir L. Gi-

⁴⁷ V. Mykolaitis-Putinas, Lietuvių tauta ir jos kultūra.— „Tiesa“, 1959 m. sausio 21 d.

⁴⁸ V. Zaborškaitė, Realizmo klausimai 1905—1917 metų lietuvių literatūros kritikoje, Vilnius, 1957, p. 123.

⁴⁹ Ten pat, p. 121.

⁵⁰ L. Gira, Argi tik misticismas? — „Aušrinė“, 1910, Nr. 6, p. 33—34.

ros eilėraščiuose. Lyrinio herojaus jausmai ir išgyvenimai atskleidžiami taip pat liaudies dainoms būdingame fone, kurį paprastai sudaro gimtojo krašto gamtos, kaimo žmonių buities vaizdai. Tokios veiksmo vietos bei aplinkos parinkimas, būdingų buitinių bei peizažinių detalių panaudojimas padėjo poetui geriau atskleisti jo eilėraščių pagrindinių veikėjų bruožus, sukurti ryškų paprasto ir užguito, bet darbštaus ir tauraus žmogaus, besiliginčio šviesesnės ateities laikų, paveikslą. Vaizdavimas liaudies žmogaus jam būdingoje aplinkoje suteikė L. Giros eilėraščiams ne tik realistinį pobūdį, bet ir ryškų nacionalinį koloritą, kuriuo persunktos ir lietuvių liaudies dainos.

L. Giros eilėraščiai artimi liaudies dainoms ir savo architehtonika, kompozicinėmis ypatybėmis.

Didelė dalis poeto kūrinių sukomponuota poetinio monologo pagrindu, kada pats lyrinis herojus reiškia savo jausmus ir mintis.

Vienais atvejais lyrinio herojaus jausmai arba mintys sukasi visą laiką apie vieną ir tą patį objektą. Pavyzdžiui, eilėraščio „Žirgą pabalnosiu“ lyrinio herojaus dėmesio centre — jo mylimoji mergelė... Tačiau kituose kūriniuose jau liečiamas ne vienas, o keli objektai. Taip, sakysime, eilėraštyje „Ne margi sakalėliai“ lyrinis herojus kalba ir apie gaudžias godeles, besivejančias laimužę, ir apie save — vargo bernelį, pamylėjusį mergelę, ir apie laukų dukrelę, pasižiūrėjusią meilčiai... Atskiri vaizdai čia jungiami pagrindinės temos — lyrinio herojaus meilės jausmų, svajonių.

Vienuose kūriniuose lyrinio herojaus jausmai bei mintys vystomos nuosekliai, pilnai atsiskleidžia tik visoje posmų grandinėje („Žirgą pabalnosiu“ ir kt.). Kituose poeto kūriniuose lyrinio herojaus jausmas arba išgyvenimas konstatuojamas jau pačiomis pirmomis eilutėmis („Apkalbėta“ ir kt.). Tolesniuose posmuose pateikiami lyrinio herojaus svarstymai, iš kurių išplaukia vienokia arba kitokia išvada, dažniausiai nusakoma paskutiniame posme. Savo sprendimus arba išvadas reiškia betarpiškai pats lyrinis herojus, kuriam atitenka svarbiausias organizuojamasis vaidmuo eilėraštyje.

Kartais pagrindinė kūrinio mintis pasakoma jau pirmame posme („Vienumoj“ ir kt.). Tolesnieji posmai tik paaiškina ir motyvuoja tą mintį. Paprastai tokiuose eilėraščiuose pirmasis posmas pakartojamas pabaigoje, siekiant labiau pabrėžti, užacentuoti pagrindinę kūrinio mintį arba lyrinio herojaus nusiteikimą.

Dalis L. Giros eilėraščių sukomponuoti lyrinių-epinių liaudies dainų pavyzdžiu. Lyrinio herojaus mintys atskleidžiamos ne tiesiogiai, betarpiškai, bet reiškiamos per tarpininkus („Ant kryžkelio“ ir kt.) arba įjungiamos į pačius vaizdus („Vai verčia laužo“ ir kt.). Tokios rūšies kūriniuose L. Gira pasireiškia daugiau kaip vaizduotojas. Poeto jausmų ir minčių reikėjo funkcijos dabar atitenka „trečiajam asmeniui“ arba tam reikalui į kūrinių įvestiems veikėjams. Eilėraščiuose vyrauja tapybiniai vaizdai, o kai kuriuose kūriniuose („Gaili dalia“ ir kt.) aptinkami net siužeto elementai. Tačiau ir tokio pobūdžio eilėraščiuose labai aiškiai jaučiama poeto asmenybė, kurios nusiteikimas lengvai išskaitomas posmų poetinėje, nuotaikoje, net meninės išraiškos priemonėse.

Kai kurie L. Giros poetiniai kūriniai („Nesisarmacyk“ ir kt.) sukomponuoti šakotinių liaudies dainų pavyzdžiu, kai vienoje eilėraščio dalyje kalba bernelis, kitoje — mergelė.

Neretai L. Giros poezijoje, kaip ir liaudies dainose, sutinkamas dialogas, kuris paprastai atlieka kompozicinį vaidmenį kūrinyje. Eilėraščio „Sakalo sielvartas“, sukomponuoto liaudies dainos „Ko liūdi, putinėli?“⁵¹

⁵¹ Lietuvių tautosakos apybraiža, Vilnius, 1963, p. 265—266.

pavyzdžiu, turinį sudaro bernelio klausimai ir sakalo atsakymai. Taip sukomponuoti eilėraščiai paprastai turi dvi aiškias dalis, kurias į vieną visumą jungia pagrindinė tema, vystoma klausimų ir atsakymų pavidalu. Kartais vieno veikėjo klausimai kaitaliojami su kito veikėjo atsakymais („Sakalo sielvartas“). Kitoks atvejis, kai eilėraščio pradžioje pateikiami klausimai, o toliau seka atsakymai, nurodymai, net pamokymai („Ant kryžkelio“). Reikia pasakyti, kad didaktinis elementas yra dažnas eilėraščiuose, parašytuose dialogo forma.

Dažni L. Giros poezijoje buities ir gamtos vaizdai, kurie eina fonu lyrinio herojaus nuotaikai („Vai verčia laužo“) ir pan. Eilėraštyje „Mano kraštas“ pateikiamas skurdžios gamtos paveikslas puikiai derinasi su sunkia krašto padėtimi, apdainuojama poeto, liūdna ir graudžia kūrinio nuotaika.

Nemažiau charakteringas L. Giros eilėraščiams ir antitezinis vaizdų gretinimo būdas, siekiant labiau išryškinti, pabrėžti vidinį lyrinio herojaus nusiteikimą:

Visur tylą. Visi jau miegą,
Užmiršę rūpesčius, skausmus,
Tik nuo manęs vis sapnas bėga,
Blaškausi vienas neramus... (I, 47.)

Tokios kontrastingos paralelės, kurios sutinkamos L. Giros eilėraščiuose, vaizduojančiuose ponų ir vargšų gyvenimą („Užmigo“), gretinant garsią praeitį ir nykią dabartį („Milžinkapių daina“), lyrinio herojaus išgyvenimus priešpastatant aplinkai („Naktį“ ir kt.), labai būdingos ir liaudies dainoms.

Be kompozicinių ir žanrinių panašumų, L. Giros poetinė kūryba artima liaudies dainoms ir stilistinių-kalbinių išraiškos priemonių atžvilgiu. Poetas gausiai naudoja įvairias liaudies dainoms būdingas stilistines figūras: pakartojimą ir išskaičiavimą („Mano sėja“), kreipimąsi ir retorinį klausimą („Paporykit, broleliai“ ir kt.), laipsniavimą („Lietuvai“ ir kt.). Kai kurie eilėraščiai („Motulei“ ir kt.) ištisai parašyti kurios nors vienos rūšies stilistinėmis figūromis. Ypač mėgstama L. Giros poetinė priemonė — liaudies dainose gausiai vartojami paralelizmai. Savo paties išgyvenimus ar visuomeninio gyvenimo įvykius dažnai jis gretina su gamtos reiškiniiais („Vai, verčia laužo“, „Trys berželiai“ ir kt.).

Poetinis L. Giros žodynas irgi mirgėte mirga liaudies dainoms būdingais nuolatiniais epitetais ir deminutyvais (žalios rūtelės, margi sakalėliai, graudžios godelės, šveidrus kardelis ir kt.). Gausu poeto eilėraščiuose išplėstinių palyginimų („Dalia nedalėlė“ ir kt.), ypač neigiamų. Pastaraisiais ištisai parašytas eilėraštis „Ne margi sakalėliai“.

Būdingu liaudies dainoms paprastumu, nuoširdumu ir lyriškumu pasižymi L. Giros poezijoje sutinkamos metaforos, hiperbolės, o ypač personifikacijos: gamtos reiškinių įsmeininimas, paukščiams ir augalams žmoniškųjų ypatybių suteikimas („Ant kryžkelio“, „Sakalo sielvartas“, „Ajou per loukū“ ir kt.).

L. Giros poetinė kalba pasižymi kai kuriomis dzūkų tarmei būdingomis ypatybėmis. Poeto panaudoti dzūkiški žodžiai bei jų formos, kaip ir įpintos eilėraščių posmuose apdainuojamo Dainavos krašto buities ir peizažo detalės, teikia kūriniams ryškaus liaudiško kolorito.

Poeto kūrybą prie liaudies dainų artina taip pat eilėdara, dainiškas ritmas ir nesudėtingas rimas, pagrįstas dažnai deminutyvų priesagomis (girelė — bernelį) arba veiksmazodžių laikų galūnėmis (tekėjo — pažūrėjo). Kai kurie L. Giros eilėraščiai, kaip ir nemaža dalis liaudies dainų, visai neturi rimo („Mano sėja“, „Motulei“, „Apkalbėta“ ir kt.).

Panaudodamas tautosakinius motyvus, liaudies dainų poetikos priemonės, L. Gira sukūrė naujas dainas, kurios savo laiku buvo labai populiarios, plačiai dainuojamos lietuviškame kaime. Štai, pavyzdžiui, kad ir eilėraštis „Ne margi sakalėliai“ liaudies buvo pasisavintas pirmiausia todėl, kad jis beveik niekuo nesiskyrė nuo liaudies dainos tiek savo turiniu ir nuotaika, tiek eilėdara ir kompozicija, meninės kalbos ypatybėmis.

Tiesa, stengdamasis per daug priartėti prie liaudies dainos, L. Gira kartais tenkinasi paprastu sekimu, pamėgdžiojimu, o ne kūrybiniu tautosakos panaudojimu. Charakteringas tokio mechaniško liaudies dainos perkėlimo į poeto kūrybą pavyzdys yra eilėraštis „Mano sėja“. Tačiau tokie liaudies dainų perrašymo atvejai nėra dažni. Daugumoje poeto eilėraščių tautosakiniai motyvai, liaudies dainų poetikos priemonės panaudojamos kūrybiškai.

Ryškus kūrybiško tautosakos panaudojimo pavyzdys yra L. Giros „Trys berželiai“ (ankstesnis pavadinimas „Gale lauko toli“, 1909). Savo struktūra eilėraštis labai primena šakotines liaudies dainas, kurios turi kelias tolygiai išvystytas dalis — šakas. Tokios atskiros berželių ir liepelių šakos sudaro ir L. Giros kūrinį. Tačiau, panaudodamas tautosakinę formą, poetas įdėjo į ją visiškai naują turinį, teikiantį eilėraščiui gilią visuomeninės prasmės.

L. Giros „Trys berželiai“ susideda iš dviejų dalių, pasižyminčių viena kompozicine sandara. Abidvi kūrinio šakos pradedamos tapybiniais vaizdais, kurių viename piešiami berželių, o kitame — liepelių paveikslai:

I

Gale lauko, toli,
Trys berželiai auga;
Trys berželiai svyruonėliai
Tarpu savęs kalba. (I, 134.)

II

Gale kiemo, sode,
Trys liepėlės auga;
Trys liepėlės žalialapės
Tarpu savęs kalba. (I, 134.)

Tolesniuose abiejų eilėraščio dalių posmuose žodis suteikiamas jau patiems kūrinio veikėjams. Pirmoje dalyje kalba trys berželiai, kurių kiekvienas paeiliui reiškia savo mintis ir svajones. Vienas jų svajoja tapti berneliu, puikiu raitužėliu ir kardu įveikti priespaudą — naktelę. Antrasis galvoja būti artojėliu, kad galėtų visą vargą žagrele aparti. Ir pagaliau trečiojo berželio svajonė — tapti tėvulio sūneliu, joti pas mergelę, liekną liepuželę...

Analogiškai berželiams antroje eilėraščio dalyje savo svajones reiškia besikalbančios liepėlės. Viena jų svajoja tapti mergele piovėjėle ir „brolių ašaras gailiąsias“ rinkti prijuostelėn. Antroji galvoja būti jauna audėjėle, kad galėtų austi „laimės žvaigždžių raštą“. O trečiosios liepėlės svajonė — tapti motulės dukrele, leisti „inargą gromatėlę jaunajam berneliui“...

L. Giros eilėraštyje, kaip matėme, skiriama nemaža vietos veikėjų meilės jausmams pavaizduoti. Šiuo atžvilgiu „Trys berželiai“ yra artimi toms liaudies dainoms, kurių atskiras dalis sudaro bernelio ir mergelės monologai (pvz., daina „Ei, žinau, žinau...“⁵²). Tačiau poeto kūrinyje, skirtingai nuo minėtų dainų, atskleidžiamos ne tik meilės svajonės, bet ir svarbios visuomeninės idėjos. Svajodami įveikti priespaudą ir vargą panaikinti, eilėraščio veikėjai išreiškia ne tik savo, bet ir visos liaudies siekimą šviesaus ir laimingo gyvenimo. Sis giliai liaudiškas turinys įkūnytas ir liaudiškoje tautosakinėje formoje.

Eilėraštis, kaip jau minėta anksčiau, parašytas šakotinių liaudies dainų pavyzdžiu. Atskiros kūrinio dalys savo struktūra primena lyrines-epi-

⁵² B. S r u o g a, Raštai, t. VI, Vilnius, 1957, p. 153.

nes liaudies dainas. Kiekviena eilėraščio šaka pradedama pasakojimu apie besikalbančius berželius bei liepeles. Po tokio įvado natūraliai pereinama prie vaizduojamų veikėjų pokalbio, kuris nuosekliai vystomas tolesniuose posmuose.

Poeto kūrinys, kaip ir lyrinėje-epinėje dainoje, lyrinio herojaus mintys ir emocijos reiškiamos ne tiesiogiai, betarpiškai, o atskleidžiamos tapybiniais vaizdais, įkūnijamos veikėjų paveiksluose. Tokie autoriaus minčių reiškiškai eilėraštyje yra berželiai ir liepelės. Jų paveikslai, kaip ir liaudies dainose, sugyventi, suteikti jiems kai kurie žmogiški bruožai: galimybė kalbėti, svajoti ir pan.

L. Giros „Trys berželiai“ artimi liaudies dainoms ir savo stilistinėmis kalbinėmis ypatybėmis. Eilėraštyje dažni liaudiški įvaizdžiai (artojo, pio-vėjos, audėjos...), nuolatiniai epitetai (berželiai svyrūnėliai, ristas žirgas, gailios ašaros, marga gromatėlė...), deminutyvai (bernelis, mergelė, liepelė, naktėlė, sūnelis...). Kūrinio kalbai gyvumo ir vaizdingumo ypač teikia poeto panaudotos liaudies dainoms būdingos personifikacijos, o taip pat puošnios metaforos, kartais išaugančios net iki simbolio bei alegorijos:

— Kad mergelė būčia,
Jauna audėjėlė —
Ausčia dieną naktužėlę
Laimės žvaigždžių raštą. (I, 135.)

Eilėraštyje, kaip ir liaudies dainose, dažnai sutinkami pakartojimai ir išskaičiavimai. Jais pagrįsta net atskirų eilėraščio dalių kompozicija. Vienoje šakoje išskaičiuojamos berželių, kitoje — liepelių svajonės. Kiekvieno veikėjo monologas atitinkamoje eilėraščio dalyje pradedamas tokia pačia eilute. Pakartojimai bei išskaičiavimai dažni ir atskirų posmų viduje.

L. Giros eilėraštis, kaip ir dauguma liaudies dainų, parašytas įprastiniais, tradiciniais ketureiliais. Posmų eilutės trumpos, o atitinkamos iš jų tolygios ir skiemenų skaičiumi. Ritminė eilėraščio sandara pagrįsta vienos rūšies pėda — chorėju. Tik poeto kūrinys, kaip ir liaudies dainose, ritminis kirtis ne visada sutampa su gramatiniu kirčiu:

Gale lauko, toli,
Trys berželiai auga;
Trys berželiai svyrūnėliai
Tarpu savęs kalba. (I, 134.)

Poeto „Trijų berželių“, kaip ir liaudies dainų, rimai yra nesudėtingi, paremti mažybinių bei malonybinių daiktavardžių priesagomis (piovėjėlė—prijuo-stėlėn, raitužėlis—kardužėlis, dukrelė—berneliui...). Tačiau nemaža dalis eilučių iš viso nėra rimuotos, kaip ir liaudies dainose. Skambumo kūrinys tokiu atveju siekiama eilutėse pasikartojančių aliteracijų bei asonansų (pamyluočia, nubučiuočia; apkabinčia, nuraminčia...) pagalba.

Pasižymėdamas artima tautosakai forma ir įkūnydamas savyje pažangias idėjas, L. Giros eilėraštis, kaip žinome, susilaukė didelio populiarumo, tapo liaudies mėgstama daina.

Dėl liaudiško turinio ir formos plačiai liaudyje prigijo ir eilė kitų poeto kūrinių. Tautosakos panaudojimas padėjo poetui rasti kelią į paprastą, liaudies žmogaus širdį.

* * *

Gausus liaudies dainų poetikos priemonių panaudojimas apsprendė L. Giros ankstyvosios poezijos pagrindines žanrines bei menines ypatybes: formos nesudėtingumą, išraiškos paprastumą, vaizdo aiškumą ir konkretumą, žodžio skambumą, lyrinį temos sprendimą, švelnią ir gaudžią posmų nuotaiką.

Atspindėdamas liaudies buitį, jos nuotaikas, siekimus ir lūkesčius, geriausioje savo kūrybos dalyje poetas išreiškė pažangias demokratines tendencijas.

L. Gira praturtino lietuvių poeziją naujomis temomis ir motyvais. Jis pirmasis taip plačiai išvystė individualinę lyriką, kupiną didelio intymumo. Asmeniniai poeto išgyvenimai ir jausmai, reiškiami paprastai tiesioginiu išpažinimo būdu, apsprendė ir eilėraščių formos, meninės išraiškos ypatybės. L. Gira, kaip pastebėjo V. Mykolaitis, išsidirbo „dainiškesnį, laisvesnį stilių, geriau tinkantį intymiškesnėms temoms bei subjektyvesnėms nuotakoms“.⁵³

Vystydamas ir ankstyvesniajai lietuvių poezijai būdingas (patriotinę, socialinę, gamtinę) temas, poetas surado naujus sprendimo būdus. Lyrinis visuomeninių temų traktavimas — būdingas, o kartu ir naujas L. Giros poezijos bruožas, apsprendęs poeto kūrybinio braižo savitumą. Iškilmingą maironiškąjį idealų deklaravimą L. Giros poezijoje pakeičia nuoširdus poeto jausmų išpažinimas, abstrakčią ir pakilią retoriką — konkretūs vaizdai, dažnai nuspalvinti gaudžia lyrine nuotaika. Atsisakydamas griežtos ir iškilmingos maironiškos formos, poetas savo kūriniais suteikė paprastumo, natūralumo. Ieškodamas poezijai naujų kelių ir naujų išraiškos būdų, rašytojas plačiai panaudojo tautosakinius motyvus, liaudies dainų poetikos priemones. Tautosaka pagrįsti L. Giros eilėraščiai ir kitus poetus nukreipė į nepaprastai turtingą liaudies poezijos lobyną.

Pratęsdamas XIX a. pabaigos poetų tradicijas, L. Gira kartu įnešė daug naujo į lietuvių poeziją, praturtindamas ją ne tik tematika, bet ir žanrais bei formomis, meninės išraiškos priemonėmis. Poetas nesitenkino anuo metu labiausiai paplitusia ketureilio posmo struktūra, o stengėsi pajvairinti eilėraščio strofiką („Tarp skausmo į garbę“, „Iš jaunos krūtinės“, „Dar gyva Lietuva“, „Lietuvai atbundant“ ir kt.). L. Gira pirmasis iš to meto lietuvių poetų ėmė plačiau naudoti kai kurias poetines formas (oktava, trioletas), jas išstobulino ir įtvirtino lietuvių poezijoje. Gausiai ir išradingai poetas vartojo asonansinius rimus, kurių iki L. Giros, kaip pastebi K. Doveika, lietuvių poezijoje dar retai tepasitaikydavo.⁵⁴

L. Giros ankstyvoji poezija meninės išraiškos atžvilgiu buvo savitas ir reikšmingas indėlis į XX a. pradžios lietuvių literatūrą. Poetas kūrybiškai naudojo liaudies dainų poetiką, įtvirtino lietuvių poezijoje kai kurias ligi tol mažai tevertotas formas, žymiai pajvairino lietuviškos eilėdaros strofiką ir rimavimą. Visa tai iškėlė L. Girą į žymiausių to meto lietuvių poetų gretas.

Vilniaus Valstybinis pedagoginis institutas
Lietuvių ir užsienio literatūros katedra

Iteikta
1964 m. balandžio mėn.

РАННЯЯ ПОЭЗИЯ Л. ГИРЫ

В. СВЕТУЛАТИС

Резюме

Народный поэт Литовской ССР Людас Гира (1884—1946) прошел сложный путь идейно-творческого развития. Преодолевая эстетизм и сильное влияние буржуазной идеологии, писатель во второй половине 30-х годов сблизился с литовскими писателями антифашистами.

⁵³ V. Mykolaitis, Liudo Giros kūryba.— „Zidiny“, 1939, Nr. 12, p. 683.

⁵⁴ Lietuvių literatūros istorija, III-I, Vilnius, 1961, p. 402.

Борьба трудящихся Литвы против буржуазно-фашистской диктатуры обусловила перелом в мировоззрении и творчестве Л. Гиры, привела его в 1940 году в ряды советских писателей. Особенно активно Л. Гира как поэт работал в годы Великой Отечественной войны.

В его разнообразном и противоречивом творческом наследии важное место занимает ранняя лирика (1903—1920 гг.). Характеристике идейно-художественных особенностей этой лирики посвящена данная статья. Автор статьи определяет границы первого этапа творческого пути Л. Гиры, дает общий обзор его поэзии первых десятилетий XX века. Рассматривается вопрос о связях Л. Гиры с традициями литовской литературы и народного творчества, отмечается то новое, что лирика Л. Гиры внесла в литовскую поэзию тех лет. Поставлен также вопрос о литературных влияниях, испытанных поэтом. Особое место уделяется роли фольклора в раннем творчестве Л. Гиры и влиянию народно-песенной традиции на формирование его творческого облика.

Автор считает, что связи поэта с народным творчеством — одна из ценнейших особенностей его ранней лирики. Эти связи во многом помогали Л. Гире устоять против эстетизма и буржуазно-декадентских тенденций, которые возникли в литовской литературе начала XX века.

Несмотря на идейную противоречивость позиции поэта, его ранняя лирика всё же способствовала росту народных и реалистических тенденций в литовской поэзии начала XX века.
